

Lise Skarvold og Mariann Rystad

"Jeg skammet meg sånn"

En kvalitativ studie på utviklingen og betydningen av skamfølelse hos unge partnervoldsutsatte

Hovedoppgave i Profesjonsstudiet i psykologi

Veileder: Anne Iversen

Oktober 2020

Lise Skarvold og Mariann Rystad

"Jeg skammet meg sånn"

En kvalitativ studie på utviklingen og betydningen av skamfølelse hos unge partnervoldsutsatte

Hovedoppgave i Profesjonsstudiet i psykologi
Veileder: Anne Iversen
Oktober 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for psykologi

Forord

Som medstudenter og gode venninner har vi i løpet av studietiden lagt ned mange timer med arbeid sammen, og det falt oss derfor naturlig å skrive denne avsluttende oppgaven som et samarbeid. Vi ser i ettertid at vår relasjon ga et godt grunnlag for gode og meningsfulle diskusjoner, og er stolte over oppgaven som har vokst frem. Oppgavens tunge tematikk gjorde samarbeid med en man stoler på helt essensielt. Uten hverandres og veileders støtte kunne vi ikke fordypet oss i datamateriale på samme måte. Vi har gjennom året vært flinke til å skryte og motivere hverandre når det ble utfordrende, men også hatt rom for kritiske innspill. Dette har gjort arbeidsprosessen til en positiv opplevelse med stort læringsutbytte, og vi tror dette gjenspeiles i oppgavens kvalitet.

Oppgavens tittel “Jeg skammet meg sånn” er et sitat av en av studiens informanter. Vi syntes dette sitatet fanget essensen i oppgaven på en presis måte. I løpet av året har vi opparbeidet oss god oversikt over litteraturen på fagfeltet. Vi føler at vårt resultat bidrar til å utvide forståelsen av hvordan det kan oppleves å ha vært utsatt for partnervold som ung, ved å belyse skamfølelsens betydning.

Vi ønsker å takke de unge kvinnene som delte sine historier med oss. Ved å stå frem med sine egenerfaringer har de bidratt til å muliggjøre en endring ved at det settes et større fokus på denne problematikken.

Det har vært et privilegium å få samarbeide med vår kunnskapsrike veileder Anne Iversen. Vi vil rette en spesiell takk til henne for gode og raske tilbakemeldinger, spennende diskusjoner og støttende ord i forbindelse med dette prosjektet.

Lise Skarvold og Mariann Rystad

Trondheim, desember 2020

Sammendrag

Vold i parforhold er et omfattende samfunnsproblem, da det antas at prevalensen er høy både nasjonalt og internasjonalt. Å utsettes for vold over tid har vist seg å forårsake økt sannsynlighet for psykiske vansker og dårligere livskvalitet. I litteraturen har det vært størst fokus på en voksen populasjon når det gjelder parnetvoldsutsatte, og man vet derfor mest om faktorer som påvirker den utsatte i denne gruppen. Forskningen tyder på høy prevalens også hos unge under 24 år, og det er et økende fokus på denne gruppen. Tidligere studier har sett på sammenhengen mellom skam og vold i parforhold, men få gir innsikt i de unges subjektive opplevelse av dette fenomenet. I denne studien analyseres et kvalitativt materiale som består av fem semistrukturerte intervju med unge kvinner med personlig erfaring som utsatte for partnervold. Smiths fortolkende fenomenologiske analyse ble benyttet for å undersøke hvordan de unge kvinnene opplevde skam som fenomen og hvordan dette påvirket deres håndtering av partnerrelasjonen. Resultatene kan tyde på at alle de unge kvinnene opplevde at det utviklet seg en underliggende skamfølelse. Analysen tyder på at skamfølelsen oppsto som et resultat av at de unge kvinnenes identitet ble angrepet og at de strevde med å definere sine opplevelser som vold. Videre finner studien at skyld, ansvar og rettferdiggjørelse av forholdet bidro til å forsterke skamfølelsen. Denne skamfølelsen tolkes som en faktor med stor betydning for de voldsutsattes håndtering av egen situasjon. Studien presenterer dette som en prosess der resultatet er redusert agens hos de voldsutsatte.

Abstract

Intimate partner violence is a widespread societal problem. Studies unveil a high prevalence both nationally and internationally. Being exposed to violence over time has been associated with an increased likelihood of mental health problems and furthermore a reduced quality of life. Most existing studies have focused on an adult population, but preliminary research also indicates a high prevalence among young adults and adolescents under the age of 24, leading to an increased interest in this group. Previous studies have investigated the association between shame and violence in relationships, but few provide insight into young people's personal experience of this phenomenon. The current study analyzes a qualitative material that consists of five semi-structured interviews with young women who have personal experience as victims of intimate partner violence. This study utilized Smith's interpretive phenomenological analysis to examine how young women experienced shame as a phenomenon and how this affected their handling of the relationship. The results indicate that all the young women experienced an increasing underlying sense of shame. The analysis further indicates that this sense of shame arose as a result of the young women's identity being attacked and that they struggled to define their experiences as violence. Furthermore, the study finds that feelings of guilt and responsibility, and justification of the relationship contributed to reinforcing the feeling of shame. This feeling of shame is interpreted as a factor that affects the victims' handling of their own situation. The study presents this as a process which results in reduced agency.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Abstract	3
Introduksjon	6
Innledning.....	6
Problemstilling	7
Oppgavens videre oppbygning.....	7
Teori	8
Voldsbegrepet og intim partnervold.....	8
Intim partnervold blant unge	10
Den voldsutsattes opplevelse og håndtering av volden.....	11
Skam.....	12
Agens.....	14
Metode.....	16
Valg av metode.....	17
Fenomenologisk tilnærming - Fortolkende fenomenologisk analyse.	17
Teoretisk fundament.....	18
Semistrukturert dybdeintervju.....	19
Datainnsamling.....	20
Inkluderingskriterier for studien.....	20
Rekrutteringsprosessen.....	21
Beskrivelse av utvalget.....	22
Gjennomføring av dybdeintervju	23
Transkribering av dybdeintervju	24
Analyse av datamaterialet	25
Bruk av sitater.	26
Ivaretagelse av forskningsdata, anonymitet og andre etiske vurderinger	27
Ivaretagelse av forskningsdata.	27
Ivaretagelse av anonymitet og andre etiske vurderinger.	27
Resultater.....	28

Fellestrekk hos de unge kvinnene	28
Karakteristika ved partnervolden i utvalget	29
Psykisk vold.	29
Fysisk og seksuell vold.	30
Tema.....	31
Et angrep på selvet.	31
Ikke en slik jente.	34
Pålagt ansvar.	36
Grensene for hva som er greit.	39
Ingen skam å snu, eller?	42
Tap av agens.....	44
Oppsummerende resultat.....	48
Diskusjon.....	48
Skammen får grobunn	49
Å bli brutt ned.	49
Voldsutsatte som offer, kognitiv dissonans.....	50
Forsterkning av skammen	52
Skyld og ansvar.	52
Diffuse grenser.	53
Skammen som hinder	55
Å stå for valget sitt.	55
Tap av agens.....	57
Studiens begrensninger	58
Studiens implikasjoner	59
Konklusjon	60
Referanser.....	62
Vedlegg 1 - Intervjuguide.....	69
Vedlegg 2 - Informasjonsskriv	74

Introduksjon

Innledning

Partnervold er et utbredt problem i verden, men også på nasjonalt nivå. En landsdekkende prevalensstudie på vold i nære relasjoner i Norge, viste at om lag 10% av kvinner og 2% av menn har vært utsatt for alvorlig partnervold (B. Schei, T. Haaland & S. Clausen, 2005). Senere prevalensstudier har vist at rundt 17% av menn og kvinner har vært utsatt for fysisk vold fra sin partner, der en stor andel også opplevde at partneren var kontrollerende (Thoresen & Hjemdal, 2014). Her kan det imidlertid være store mørketall, da partnervold ofte skjer innenfor den private sfære. Maktbruk fra partner utgjør personlige, helsemessige og samfunnsmessige konsekvenser. Forskning viser blant annet at kvinner utsatt for partnervold har økt risiko for negative helseplager og sterkt redusert livskvalitet (Alsaker, Moen, Nortvedt & Baste, 2006; Kaura & Lohman, 2007).

Forskning tyder på at forekomsten av partnervold og hvilke former for vold som utøves varierer med hensyn til kjønn og alder. Nasjonale studier identifiserer både kvinner og menn som ofre (Pape, 2003). Generelt viser forskningen at det er kvinner som utsettes for den groveste volden, mens menn i større grad rammes av mildere former for fysisk eller psykisk vold (Johnson, 1995; Kelly & Johnson, 2008; Thoresen & Hjemdal, 2014). Videre viser forskning at unge mellom 20 og 24 år er hyppig utsatt for maktbruk fra sin partner, noe som indikerer at partnervold utgjør et stort problem også for den unge populasjonen (Draucker et al., 2012; Kelly & Johnson, 2008; B. Schei, T. Haaland & S.-E. Clausen, 2005). Det kan konkluderes med at innledning av et partnerskap utgjør en økt voldsrisiko for unge kvinner, da unge kvinner i parforhold er mer utsatt for vold sammenlignet med unge enslige kvinner (Pape, 2011; Statistisk sentralbyrå, 2005).

Partnervold hos unge som er i mer flyktige relasjoner har ikke fått et like stort fokus i forskningen, til tross for sine likhetstrekk både teoretisk og konsekvensmessig med partnervold hos eldre (Hickman, Jaycox & Aronoff, 2004; Wolfe & Feiring, 2000). Begrepet konemishandling ble lenge benyttet når det var snakk om partnervold, og dette kan tenkes å ha bidratt til at det har vært vanlig å anse dette som et problem som er forbeholdt voksne kvinner i godt etablerte par. Pape (2003) konkluderer med at de groveste formene for vold ikke forekommer blant unge. Iversen og Rymoene (2016) viser derimot til det motsatte, at man finner vold med stort skadeomfang også blant unge i mer flyktige relasjoner. Det er denne gruppen med voldsutsatte vår studie fokuserer på.

De fleste kvinner avslutter forholdet med den voldelige partneren, for mange tar det likevel lang tid og er en krevende prosess (Anderson & Saunders, 2003; Patzel, 2001). Skam er påpekt som en faktor som kan bidra til at bruddet utsettes, ettersom skam blant annet kan føre til at de ikke ber om hjelp og støtte fra omgivelsene (Loke, Wan & Hayter, 2012). Skyld og ansvar kan sees som ytterligere faktorer som fanger kvinnen i forholdet. Hvordan skam, i relasjon med skyld og ansvar, kan få konsekvenser for unge i voldelige parforhold ved å være en faktor som bidrar til at de blir i forholdet lengre før de forlater partneren, ble bakteppet for denne studien.

Problemstilling

I tråd med studiens kvalitative natur reviderte vi problemstillingen underveis i prosessen, da vi opplevde at det var trekk i datamaterialet som fortjente mer oppmerksomhet. Formålet med denne studien var å øke forståelsen for, og kunnskapen om, hvordan det oppstår skam hos unge mennesker med egenerfaring som voldsutsatt i partnerrelasjoner, og hvordan dette påvirker deres håndtering av volden. Innledningsvis var interessen vår knyttet til skamfølelsens utvikling og betydning hos voldsutsatte. Datamaterialet gjorde det videre meningsfullt å utforske problemstillingen:

“Hvordan oppstår skam som fenomen hos unge partnervoldsutsatte, og hvordan påvirkes deres håndtering av volden?”

For å besvare denne problemstillingen benyttet vi semistrukturerte intervjuer som vi analyserte ved hjelp av metoden Smiths fortolkende fenomenologiske analyse. Dette gjorde vi med hensikt om å utforske unge kvinners erfaringer ervervet i voldelige parforhold, og hvordan de skapte mening av denne volden. Vi er i studien ute etter informantenes individuelle, subjektive opplevelse, men er også interessert i hvordan deres erfaringer sammen kan si noe om ulike aspekt ved fenomenet skam, betydningen av dette i en voldelig partnerrelasjon.

Oppgavens videre oppbygning

Vi vil begynne med å presentere det teoretiske rammeverket som benyttes for å forstå de unge kvinnenens opplevelser og meningsskaping. Her vil begrepene vold, skam og agens være sentrale. Dernest følger metodekapittelet, der det redegjøres for valget av fortolkende fenomenologisk analyse og videre viser til hvordan studien ble gjennomført praktisk. Resultatene av analysen blir deretter redegjort for. Avslutningsvis vil vi drøfte med bakgrunn

i resultatene og det teoretiske rammeverket hvordan skammen som fenomen oppstår og preger de unge kvinnene i de voldelige parforholdene.

Teori

Vi vil i påfølgende teoridel ta for oss begreper som benyttes i studien og hvordan disse defineres. I første del vil den generelle voldsdefinisjonen beskrives før vi går nærmere inn på vold mer spesifikt i parforhold og hos unge i parforhold. Hvordan man i litteraturen har forklart voldsutsattes håndtering av voldelige forhold vil deretter belyses. Begreper som benyttes hyppig i studien og som er viktige for å forstå resultatet blir definert, herunder skam og agens.

Voldsbegrepet og intim partnervold

Et sentralt begrep i vår studie er vold. Vi vil i denne delen av teorien presentere to definisjoner på voldsbegrepet og hvordan vi definerer fenomenet vold i denne studien. Deretter går vi nærmere inn på vold mer spesifikt i parforhold, beskriver hvordan denne volden kan kategoriseres og videre hva som kjennetegner den.

WHO's definisjon av vold lyder slik:

«The intentional use of physical force or power, threatened or actual, against oneself, another person, or against a group or community, that either results in or has high likelihood of resulting in injury, death, psychological harm, maldevelopment or deprivation» (2020).

Isdal definerer vold på følgende måte «Enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil» (2000, s. 38).

Disse definisjonene vil omfatte både fysisk og psykisk vold, i tillegg til vold av seksuell karakter og frihetsberøvelse. Vi vil ta utgangspunkt i Isdals definisjonen av vold i denne oppgaven. I boken «Meningen med volden» beskriver Isdal seks ulike typer vold; Fysisk vold, seksuell vold, materiell vold, psykisk vold, latent vold og motvold (Isdal, 2000, s. 38). Selv om fysisk vold tradisjonelt har fått dominans i forskningen, skiller imidlertid ikke vår problemstilling mellom ulike typer vold. Dette valget bygger på at vold er et komplekst fenomen, og at vi ønsket å undersøke nyanser ved det å ha vært utsatt for vold i en intim relasjon.

Vold kan anses som en relasjonell handling og en form for kommunikasjon mellom avsender (utøver) og mottaker (voldsofferet), der partene danner seg en forståelse av hva som har skjedd og hvorfor. Til tross for at vi i denne studien forholdt oss til Isdals voldsdefinisjon, vektla vi også informantenes subjektive opplevelse. Vi var interessert i hvordan de selv forsto partnerens atferd. Deltakernes egne refleksjoner rundt hva som er vold ble derfor sentrale.

Partnervold er en form for vold som ble «etablert» i forskningslitteraturen og omtalt som et samfunnsproblem fra midten av 70-tallet. Dette feltet har siden den gang fanget stor interesse. Synliggjøring av fenomenet partnervold var det begynnende formålet til forskningen (Skjørten, 2004). Deretter ble det viktig å dokumentere utbredelsen av fenomenet og å beskrive dynamikken i forholdene, i dette arbeidet var (Walker, 1984) og hennes faseteori sentral. Det har i litteraturen blitt rettet kritikk mot den tradisjonelle tilnærmingen til fenomenet. Tidlig forskning på partnervold hadde ofte et fokus på gifte kvinners opplevelse av fysisk vold og begrepet *konemishandling* ble ofte benyttet. Dette begrepet ekskluderte en rekke grupper som også ble identifisert som ofre for vold i parforhold, blant annet ugifte, homoseksuelle og personer i mer kortvarige relasjoner. Det har i senere tid blitt introdusert begreper som *dating violence* som mer spesifikt retter seg mot personer som utsettes for vold i mer flyktige relasjoner. Våre informanter og deres parforhold kan tenkes å passe inn i denne kategorien. Begrepet *partnervold* vil i denne oppgaven benyttes som et overordnet begrep som skal omfatte fysisk, psykisk og seksuell vold i kontekst av en romantisk relasjon (McHugh & Frieze, 2006).

Da vold i parforhold lenge har vært ansett som et privat fenomen, har denne voldsformen historisk sett blitt omtalt annerledes enn vold generelt (Barnett, 2001). Partnervold utøves ofte innenfor hjemmets fire vegger eller når paret er alene, noe som gjør denne formen for vold lettere å skjule. Dette aspektet ved partnervold gjør volden vanskeligere å oppdage og forebygge, og gjør det vanskeligere for samfunnet og nærmiljøet til voldsofferet å hjelpe. Johnson (2006) sin populære typologi av partnervold er spesielt interessant for vår studie, da den skiller mellom ulike kategorier av partnervold og anerkjenner partnervolds heterogene natur. Hans dikotome klassifisering inkluderer episodisk vold og intimterrorisme. Intimterrorisme defineres som en situasjon der en av partene regelmessig bruker tvang for å etablere og opprettholde dominans i forholdet. Intimterrorisme trenger ikke innebære ekstrem fysisk vold, men skiller seg fra episodisk partnervold, da det er snakk om utbredt dominans hos den ene parten. Episodisk partnervold på den andre siden er

relatert til en eller flere spesifikke konflikter (Kelly & Johnson, 2008). Episodisk partnervold skjer ofte som en konsekvens av en hendelse eller konflikt i parforholdet. Denne typen vold er ofte av lavere alvorlighetsgrad og kan eksempelvis omfatte å slå med flat hånd eller dytte partneren svakt. Videre har denne tilnærmingen til partnervold fokus på paret som en sosial enhet med distinkt historie og etablerte atferdsmønstre. Denne typologien fokuserer altså i større grad på kvalitative sider ved hva som skjer i relasjonen, heller enn på individet som forårsaker eller utsettes for volden alene. I denne typologien ligger det at partnervold er et dynamisk fenomen, også når kun en av partene er voldelig.

Intim partnervold blant unge

Forskning viser at ungdomstiden og ung voksenalder er en fase som bærer preg av uerfarenhet med romantiske relasjoner og intimitet, der individet utvikler en selvstendig identitet (Collins & Steinberg, 2007; Wekerle & Wolfe, 1999). Dette innebærer blant annet at unge søker å øke sin selvstendighet gjennom å vike bort fra familie, og at de er mer sensitive for gruppepress fra jevnaldrende. Wekerle og Wolfe (1999) viser til denne atferden som en risikofaktor for å utsette seg selv for skadelig atferd. De mener også at unge er dårligere konfliktløserer og har større vansker med å organisere partnerskapet sitt enn mer voksne mennesker.

Til tross for at det finnes mindre forskning på vold som fenomen hos tenåringer og unge voksne enn hos voksne og mer etablerte par, er dette en gruppe som har vært studert lenge. Makepeace (1981) så et manglende fokus på unge i flyktige romantiske relasjoner innenfor partnervold-litteraturen allerede i 1981. Han undersøkte fenomenet blant universitetsstudenter og fant at mer enn 20% av studentene i hans utvalg hadde egne opplevelser med vold i parforhold. Han påpeker videre i samme artikkel hvordan destruktive, eller bittersøte, romantiske relasjoner hos unge blir idyllisert gjennom populærlitteratur, som sanger, bøker og filmer, og hvordan dette kan få unge til å strekke seg langt for å opprettholde egne kjærlighetsforhold.

Chung (2007) påpekte likhetene mellom den mer klassiske formen for partnervold med voksne etablerte par, og det han omtaler som *dating vold*, vold i mer flyktige relasjoner. Han fant flere likheter mellom de to gruppens reaksjoner på, og mestring av, volden. Han fant at volden hos begge gruppene førte til negative konsekvenser i form av blant annet skader og frykt. En annen likhet han vektla var kvinnenens tendens til å unnskyldte partnerens vold eller påta seg et ansvar for volden. Chung (2007) så denne strategien i sammenhengen med en

opplevelse av skam knyttet til å bli utsatt for vold, lojalitet til partneren og et håp om endring. De negative konsekvensene ligner de vi finner hos voksne utsatt for seksuelle overgrep og partnervold (Banyard & Cross, 2008).

Oppsummert kan man si at partnervold, siden fenomenet ble etablert i forskningen, har vært i utvikling og at det har vært et økt fokus på partnervold blant unge. Ungdom kan sies å være mer sårbare for å havne i risikofylte situasjoner, derunder i voldelige partnerforhold.

Den voldsutsattes opplevelse og håndtering av volden

Vi vil her presentere studier som har undersøkt hvordan den utsatte ofte forstår vold og forskning som viser konsekvenser volden kan få hos den utsatte. Dette er faktorer som kan tenkes å ha sammenheng med håndtering. Vi vil begynne med å presentere forskning knyttet til konsekvenser den utsattes tolkning av volden kan få. Dernest ser vi på konsekvensene volden kan få for den utsattes selvtillit og selvbilde, der vi går nærmere inn på Walker (1984) sitt begrep *lært helpesløshet*.

Walker (2016, s. 108) konkluderte med at den utsattes forståelse av kontrollen og volden som utøves kan bidra til å øke deres sårbarhet for ytterligere og mer alvorlig vold. Hun beskrev hvordan den utsattes opplevelse av partnerens utøvde kontroll kan tolkes romantisk, og hvordan dette kan gjøre offeret mer utsatt for vold. Dette vil kunne medføre at offeret raskt fanges og muligens mister kontakten med sitt sosiale miljø. Ønsket om kontroll fra den utøvende kan tolkes som et tegn på kjærlighet eller interesse innledningsvis i forholdet. Voldsutøverens uttrykte behov for å være sammen med partneren, om å vite hvor partneren er og hva hun gjør, kan tolkes av den utsatte som et ønske om at forholdet skal være forpliktende og langvarig, og dermed bidra til at den utsatte forsøker å forplikte seg i større grad tilbake. Ofte vil partnervolden dessuten være upredikerbar og slik kunne fjerne følelsen av sikkerhet hos den utsatte (Abrahams, 2007, s. 105). Dette er en annen faktor som kan gjøre den utsatte stadig mer sårbar for voldsbruken.

Sammenliknet med unge menn, rapporterer unge kvinner oftere å oppleve negative konsekvenser som følge av både fysisk og psykisk partnervold (Hird, 2000; Wood, Barter & Berridge, 2010). Den psykiske volden reduserer offerets selvtillit, noe som kan gjøre at hun ikke opplever seg selv som kompetent nok til å klare seg på egenhånd. Offeret gjøres slik i økende grad avhengig av den voldelige partneren (McHugh & Frieze, 2006). Redusert selvbilde er ofte rapportert å henge sammen med at offeret opplever skyldfølelse for det som

skjer i forholdet. Det er ifølge forskningen ikke uvanlig at voldsutsatte blir pålagt, eller gir seg selv ansvaret for volden (Simonsen, 2017). Den voldelige partneren vil kunne forklare volden ved å vise til partneren som krevende, vanskelig eller provoserende, at det er hun som trigger volden. Dette vil kunne ha betydning for hvordan den voldsutsatte forholder seg til seg selv, til volden, og videre få konsekvenser for hvordan den voldsutsatte håndterer forholdet. Ansvarsfølelsen kan blant annet komme i veien for at den voldsutsatte søker hjelp.

De fleste voldsutsatte kvinner forlater partneren, for mange er dette likevel en lang og turbulent prosess (Anderson & Saunders, 2003). Psykologspesialist Simonsen (2017) beskrev underkastelse som en vanlig reaksjon på, eller konsekvens av partnervold, som følge av at den utsatte opplever at det ikke nytter å gjøre motstand. *Lært hjelpeløshet* er et begrep Walker (1984) tidlig benyttet for å forklare hvorfor voldsutsatte kvinner hadde vansker med å forlate voldsutøveren. Begrepet beskriver en tilstand preget av redusert selvbilde, apati, depresjon og andre psykiske lidelser. Det kan sees som en tilstand der kvinnen opplever det som meningsløst å handle for å få det bedre, da alle tidligere forsøk har mislykkes. Samtidig er det også vist at kvinner bruker flere aktive strategier når de befinner seg i voldelige parforhold, blant annet tendensene til å monitorere egen atferd, forsøke å tilfredsstille partneren, unngå diskusjoner og be om hjelp (Abrahams, 2007, s. 21)

Forskning har vist at skamfølelse og reduksjonen i uttrykt agens følger som viktige konsekvenser av partnervold, som påvirker den voldsutsattes håndtering (Beck et al., 2011; Walker, 1984). Skam og agens viste seg å være sentrale fenomen i vårt datamateriale. Under følger definisjoner av skam og agens, samt redegjørelse for litteratur knyttet til disse fenomenene.

Skam

Skam er en følelse som både er moralsk og sosialt preget. Skam kommer som resultat av at vi handler på en måte som vi opplever er utenfor, eller strider med, samfunnets idealer. Skam defineres på følgende måte av evolusjonsforsker Paul Gilbert:

«Skam er en smertefull affekt, ofte assosiert med oppfatninger av at man har personlige attributter (som kroppsform, størrelse eller tekstur); personlighetskarakteristikk (som kjedelig, uintelligent eller uærlig) eller har deltatt i handlinger (som løgn eller stjeling) som andre vil finne lite attraktive, og som vil resultere i avvising eller en form for devaluering» (2000, s. 175).

Ifølge Gilbert (2000) skammer vi oss når vi opplever at noe ved oss vil oppfattes lite attraktivt av andre og det er fare for avvising. Han beskrev skam som et sosialt fenomen som oppstår i en sosial kontekst. Skam som fenomen er hyppig studert, med ulike tilnærminger. Skamfølelse kan studeres som et personlighetstrekk (Harder & Lewis, 1987; Tangney, Stuewig & Hafez, 2011) som en tilstand (Chao, Cheng & Chiou, 2011), eller som en følelse knyttet til bestemte situasjoner og objekt, eksempelvis skam tilknyttet en traumatisk hendelse (Aakvaag et al., 2016; Gilbert, Allan, Brough, Melley & Miles, 2002). I vår studie gir det mening å nærme seg skam som en følelse knyttet til en situasjon eller et objekt, som en forbigående tilstand utløst av en situasjon. Slik som hos Gilbert, omtales skam innenfor psykologi som en «selvbevisst emosjon», og klassifiseres ofte sammen med emosjonene «skyld», «flauhet» og «stolthet». Videre skiller Gilbert (2000) mellom det han kaller ekstern og intern skam. Ekstern skam er noe andre pålegger oss, mens intern skam er plassert i oss selv, som en konsekvens av at vi frykter at andre skal oppdage noe vi enda ikke har delt. Disse to formene for skam opptrer gjerne parallelt (Goss, Gilbert & Allan, 1994). En annen mye brukt klassifisering er skam som en «moralisk emosjon», sammen med «skyld», «anger» og «samvittighetsnag» (Kroll & Egan, 2004; Tracy & Robins, 2004). Lewis beskrev skam på følgende måte «a highly negative and painful state that also results in the disruption of ongoing behavior, confusion in thought, and inability to speak» (Lewis, 1995, s. 75).

Disse kategoriseringene og definisjonen av skam viser til skam som en ubehagelig følelse knyttet til selvet, som er sosialt betinget og som kan påvirke personens tankemønster og videre atferd.

Det kan være nyttig å skille mellom de to mye brukte begrepene skam og skyld. Til tross for at ordet «skam» i hverdagssammenheng brukes ukritisk av mange og i kombinasjon med skyld og flauhet, er det evidens som underbygger at dette er ulike emosjonelle følelser, som er assosiert med distinkt atferd. Lewis, (1995, s. 75) sin konseptualisering av skillet mellom skam og skyld viser til hvorvidt en tilskriver en overtredelse, eller opplevd overtredelse, til et problem knyttet til selvet eller knyttet til en atferd eller handling. Skamfølelsen er således ifølge hans forståelse i større grad orientert rundt selvet og fører til en evaluering av hele selvet som dårlig, eller negativt. Når det gjelder skyldfølelse er det derimot ikke selvet som er fokuset for evaluering, men en enkelt, eller en rekke av handlinger.

Skam og skyld kan ha ulike konsekvenser. En vanlig følge av skyldfølelse er forsøk på å gjøre opp for seg selv, eksempelvis i form av unnskyldninger, innrømmelser eller å reparere

det som oppfattes som ødelagt av en selv. Derimot er det ved opplevelser av skam funnet at man blir mer opptatt av andres negative evalueringer av en selv og at man i større grad enn ved følelsen av skyld føler at selvet er truet. Sinne, aggresjon og skyld blir ofte ved opplevelsen av skam rettet mot en selv (Leith & Baumeister, 1998; Tangney, Wagner, Hill-Barlow, Marschall & Gramzow, 1996). Tangney et al. (1996) vektlegger eksempelvis hvordan skammen motiverer til unngåelse framfor handling.

De mulige positive sidene ved skam har også blitt fremhevet i litteraturen. Skam som en regulator for vår sosiale deltakelse blir blant annet brukt som argument for hvordan skam er nyttig. Skamfølelsen, blant annet via effekten den har på atferden vår, kan hindre oss i å bli utstøtt eller tråkke over grenser. (Behrendt & Ben-Ari, 2012; Engelstad, 2018; Gullestad, 2020).

Mye forskning knytter skam til ulike psykologiske plager. Studier indikerer en relasjon mellom skam og uhensiktsmessig sinne depresjon, angst og generelt stress (Averill, Diefenbach, Stanley, Breckenridge & Lusby, 2002; Harper & Arias, 2004; Tangney, Wagner, Fletcher & Gramzow, 1992). Utbredt skamfølelse er også assosiert med selvmordstanker og -atferd i både kliniske og ikke-kliniske utvalg (Lester, 1998; Kleindienst et al. 2008). Flere studier viser at kvinner som utsettes for vold fra sin partner kjenner på skam (Beck et al., 2011; Lansky, 1987, s. 337). Beck et al. (2011) sin studie tyder på at jo mer emosjonell og verbal vold kvinnen utsettes for, jo mer vokser skamfølelsen.

Agens

Tidligere forsøkte litteraturen innen partnervold-forskning å belyse hvordan karaktertrekk ved kvinnen påvirket hennes valg om å bli eller forlate det voldelige parforholdet. Studier tok ofte utgangspunkt i at voldsutsatte kvinner skilte seg fra ikke-voldsutsatte kvinner når det kom til blant annet personlighet, psykopatologi og kognitive evner (Walker, 1984). Dette blir ofte omtalt som «the battered woman syndrome» og viser til en samling av karaktertrekk man mente kunne oppstå som følge av misbruk over tid. Kvinnen ble da beskrevet som passiv og uten handlekraft. Denne holdningen er kritisert for å pålegge kvinnen ansvar for situasjonen (Dutton, 1993, 1996).

Det er flere studier som gir kvinnen en mer aktiv rolle og som ikke viser til karaktertrekk ved kvinnen som en årsak til at hun utsetter bruddet. Disse studiene understrekte hvordan voldsutsatte kvinner er aktive forkjempere for sin overlevelse (Anderson & Saunders,

2003; Fleming & Resick, 2017). Manglende ressurser og ekstern hjelp ble av Barnett (2001) beskrevet som hindre for at kvinnen til tross for forsøk og ønske om å forlate, blir i forholdet over tid. Her legges ansvaret i større grad på den sosiale strukturen og hvordan den ikke tilgjengeliggjør nødvendige ressurser for den voldsutsatte. Håp om endring, redsel, barn, økonomiske forhold og skam kan også sees som faktorer som vil påvirke voldsutsattes respons på volden, i tillegg til faktorer som generelt gjør det vanskelig for enhver å bryte ut av et forhold (Simonsen, 2017).

Et begrep som blir relevant å redegjøre for i sammenheng med kvinners håndtering i møte med partnervold er agens. Agens, da som oversettelse av det engelske begrepet «agency», omhandler hvordan man som menneske intensjonelt kan påvirke sitt eget liv gjennom å aktivt ta selvstendige valg.

«In its most basic meaning, agency has to do with the human capacity to act; a capacity that is not exercised in a vacuum but rather in a social world in which structure shape the opportunities and resources available in a constant interplay of practices and discourses» (Björkdahl & Selimovic, 2015, s. 170).

Agens-teorien betrakter mennesker som autonome, selvorganiserende og i stand til å reflektere over eget liv og framtid. Som Björkdahl & Selimovic vektlegger i sitatet oppstår ikke agensen i et vakuum, men formes i en sosial verden som påvirker hvilke handlingsmuligheter som foreligger. (Gillespie, 2012) definerer også agens som måten mennesket i en sosial kontekst handler på en selvstendig måte ved å velge mellom mulige handlingsalternativer. Valgene av handling er ifølge Gillespie avhengig av personens mål, hvorpå disse målene kan være basert på faktorer utenfor den konkrete situasjonen. Agens kan ta ulike former og handler ikke bare direkte om å ta valg. Manipulasjon, bedrag, forhandling og motstand kan være uttrykk for agens i tillegg til mer indirekte former som kognitive prosesser knyttet til refleksjon og analyse av seg selv (Kabeer, 1999). Agens kan forstås som noe positivt ved å vise til hvordan agens handler om å «ha makt» til noe. Begrepet referer da til hvordan mennesket kan følge egne mål og har evne til å ta store og små livs-valg. På den andre siden kan også agens komme til uttrykk som “makt over” og vil da vise til den mer negative meningen ved agensbegrepet. Et menneske eller en gruppe mennesker kan eksempelvis påvirke andres agens gjennom vold, trusler eller tvang (Kabeer, 1999). Agensen til mennesket kan sies å bestå av fire kjernedeler; intensjonalitet, planlegging, selvreaktivitet og selvrefleksjon (Bandura, 2006). Disse vil nå beskrives kort. Intensjonalitet omhandler

menneskets evne og forsøk på å oppnå et ønsket resultat gjennom en planlagt handlingsstrategi. En agents mål og handlinger involverer likevel ofte andre agenter og vil gjøre at handlingene blir et resultat av flere agents intensjoner. Vi er i stand til å visualisere hvordan fremtiden vår vil bli og hva resultatet av ulike mulige handlings-stier blir. Dette kalles i agensteori for planlegging eller «foretought». Denne mentale visualiseringen er med å veilede og motivere agenten. I tillegg til å planlegge framover og være i stand til å ta valg og lage planer for videre handling, er også agentens selv-reaktivitet nødvendig. Selv-reaktivitet viser til hvordan agenten regulerer egen atferd og dermed også er aktiv i utførelsen av den valgte handlingsplanen. Den fjerde delen av begrepet, selvrefleksjon, handler om hvordan mennesket evaluerer sin egen fungering, sine mål og handlinger. Om ikke agenten anser egne planer, tanker eller atferd som meningsfulle eller sunne, er han eller hun i stand til å gjøre nødvendige korrigerende endringer.

Det er ulike faktorer som vil være betydningsfulle for graden av agens som uttrykkes. Den menneskelige fungeringen i hverdagen er et produkt av et gjensidig samspill mellom personens selv, det interpersonlige og miljøet (Bandura, 2006). Agentens ressurser, hvilken aktivitet og faktorer i situasjonen vil være med å avgjøre i hvilken grad agenten selv bidrar til medbestemmelse. Agens vil således kunne beskrives som et relasjonelt begrep som ikke bare oppstår i individet som et resultat av arv, men som et motsvar eller en respons på press fra sosiale strukturer (Harris & Dobson, 2015). Den sosiale strukturen unge kvinner i voldelige parforhold befinner seg i vil dermed kunne begrense uttrykket av agens (Cleaver, 2007).

Oppsummerende er de viktigste poengene fra teorikapittelet hvordan vi benytter voldsbegrepet og hva litteraturen sier om konsekvensene vold får for den utsatte og hennes håndtering av volden. Definisjonene av skam og agens er også svært relevante for problemstillingen. Med dette teoretiske utgangspunktet vil vi utforske hvordan skam oppsto hos unge partnervoldsutsatte, og hvordan dette påvirket deres håndtering av volden de møtte i sin hverdag. Vi vil nå gå over til metodekapittelet der vi drøfter valg av metode, den praktiske gjennomføringen av studien og etiske hensyn.

Metode

I metodekapittelet vil vi begynne med å presentere bakgrunnen for valg av kvalitativ tilnærming, og valg av fortolkende fenomenologisk analyse (IPA) som analysetilnærming. Vi vil utdype IPAs teoretiske fundament og bruk av semistrukturerte dybdeintervju i studien.

Videre vil vi redegjøre for fremgangsmåten rundt datainnsamlingen, hvor vi vil beskrive metoden for rekruttering av informanter og gjennomføringen av intervjuene.

Analyseprosessen, deriblant transkribering og en seksstegs analyse av datamaterialet, i henhold Smith, Flowers og Larkin (2009) vil deretter beskrives. Avslutningsvis vil kapittelet redegjøre for etiske hensyn som er tatt under arbeid med oppgaven, deriblant ivaretagelse av informantenes og de tidligere partnernes anonymitet, samt sikker oppbevaring av datamaterialet og godkjenning fra NSD.

Valg av metode

Forskningsprosjektets formål, hensikt og videre også problemstilling var styrende for metodevalget. Formålet med dette prosjektet var å øke forståelsen for, og kunnskapen om hvordan det oppstår skam hos unge mennesker med egenerfaring som voldsutsatt i intime relasjoner, og hvordan dette påvirker deres håndtering av volden som ble rettet mot dem. Med bakgrunn i temaets kompleksitet ga valget av et eksplorerende forskningsdesign oss muligheten til å fordype oss i og utforske temaet. Et kvalitativt forskningsdesign ga oss mulighet til å sette fokuset på informantens subjektive erfaringer, til å avdekke deres syn på verden ved å unngå å påtvinge dem våre posisjoner. Ved å lytte til og følge opp avsporinger kunne vi som forskere få tilgang til informasjon og sammenhenger vi ellers kunne gått glipp av, og på denne måten ivareta kompleksiteten.

Fenomenologisk tilnærming - Fortolkende fenomenologisk analyse. Innenfor kvalitative tilnærminger falt valget av teoretisk grunnlag på fortolkende fenomenologisk analyse, da den legger til rette for å oppnå økt innsikt om et fenomen gjennom å utforske informantenes opplevelser (Smith et al., 2009, s. 33).

Innenfor fenomenologisk tradisjon vurderte vi Giorgis fenomenologiske metode (Giorgi, 1989) og Smiths fortolkende fenomenologiske analyse (Smith et al., 2009). Begge metodene har som formål å oppnå innsikt om et gitt fenomen og hvordan det fremstår for oss fra et førstepersonsperspektiv (Finlay, 2009), men det debatteres om hvordan en best gjennomfører denne forskningen i praksis. Giorgis tilnærming ligger nært Hurrssels rene fenomenologi og målet om å vende tilbake til tingene selv, slik de erfares. Giorgi forsøker å beskrive fenomenen på en tradisjonell og normativ måte, der dataene får tale for seg selv (Finlay, 2009). IPA har sin opprinnelse i britisk psykologi, i arbeidet til Jonathan Smith, nærmere bestemt i hans artikkel fra 1996. Smith bygger på et bredere fenomenologisk spekter enn Giorgi, og er nærmere knyttet Heideggers artikulering av en hermeneutisk fenomenologi.

Denne tilnærmingen er dedikert til den detaljerte utforskningen av personlige meninger og livserfaringer, mer spesifikt hvordan informantene skaper mening av sin personlig og sosiale verden (Smith & Osborn, 2015, s. 25). Begge de fenomenologiske tilnærmingene godtar at vi som forskere involverer vår subjektivitet ettersom dette innenfor fenomenologien er uunngåelig. Vi opplevde likevel at IPA kunne gi oss som forskere større rom, da metoden anerkjenner en mer fortolkende tilnærming til dataene.

Etter en grundig vurdering valgte vi å benytte IPA som analyseverktøy da vi som forskere kjente oss mer igjen i det vitenskapsfilosofiske standpunktet til IPA. IPA fremsto dessuten som et godt valg med tanke på hensikten med vår studie, da den tillot oss å fremme de individuelle stemmenes egenart. Giorgis fenomenologiske metode ble noe mer deskriptiv enn hva vi ønsket for dette prosjektet da vi var interessert i å fordype oss i den personlige erfaringen og meningsskapingen til informantene innenfor det som kan betegnes som svært sensitiv tematikk. Som andre fenomenologiske metoder legger IPA vekt på å utforske dataene slik de selv fremstår så langt det lar seg gjøre. Den hermeneutiske dimensjonen av IPA åpner likevel for muligheten til å sette funnene i sammenheng med eksisterende forskning og teoretisk kunnskap (Smith et al., 2009, s. 28). Vi vil nå gå dypere inn i det teoretiske fundamentet IPA bygger på.

Teoretisk fundament. Det teoretiske fotfeste til IPA finner vi i de tre vitenskapsfilosofiene; fenomenologi, hermenutikk og ideografi (Smith & Osborn, 2015, s. 25). Disse vitenskapsfilosofiene vil nå beskrives kort. Ved bruk av IPA som analysetilnærming vil det ikke bli gjort forsøk på å objektivt forklare en hendelse eller et fenomen, men det vil derimot være individets persepsjon og oppfatning som står i fokus, og IPA kan slik sies å være fenomenologisk. Den fenomenologiske retningen innenfor kvalitative studier kan sies å stamme fra Edmund Husserl. Husserl mente blant annet at den eneste måten å studere verden på var gjennom menneskers subjektive oppfatning av den, ettersom kunnskapen om verden alltid ville være avhengig av ens erfaring av den.

Forskerens tolkning av informantenes opplevelser i IPA gjør det mulig for forskeren å forsøke å nærme seg informantens personlige indre verden. Tolkningen som utøves viser til den andre vitenskapsfilosofien IPA er teoretisk knyttet til, hermeneutikken (Smith & Osborn, 2015, s. 26). Det kan sies å foregå en dobbel hermeneutikk i IPA. Deltakeren vil selv tolke sine opplevelser samtidig som forskeren også gjør en tolkning av meningsinnholdet som formidles av informanten. Fortolkningsprosessen kan slik forstås å foregå i to steg. Det er

derfor innenfor IPA nødvendig å anerkjenne at en ikke fullstendig kan nærme seg informantens personlige verden, men selv også vil ha en aktiv rolle som forsker.

IPA kombinerer en empatisk hermeneutikk med en utspørrende hermeneutikk (Smith & Osborn, 2015, s. 26). Det vil si at IPA forsøker å forstå deltakerens perspektiv, parallelt med å stille kritiske spørsmål til dataene, som «hva prøver personen å oppnå her?», «Ser vi noe her som ikke var intensjonelt fra deltakerens side?» eller «Har vi følelsen av at noe skjer her, som deltakeren selv er mindre bevisst?». Å tillate en balanse mellom disse to aspektene vil gi en rikere analyse, og det vil kunne være mer rettferdig i forhold til helheten.

IPA er interessert i den detaljerte utforskningen av de enkelte kasesene for å avdekke hvordan enkeltmennesker opplever spesifikke erfaringer, og er derfor forsiktig med å trekke generelle slutninger. Dette plasserer IPA innenfor den ideografiske tradisjonen (Smith & Osborn, 2015, s. 27). Når en analyserer et datamateriale i henhold til IPA, er en interessert i å avdekke nyansene innad i dataene hos hver informant. Dette står som en kontrast til den nomotetiske tilnærmingen vi ofte ser i psykologien ellers, der en gjør analyser på gruppe- og populasjonsnivå. Resultatene ved en nomotetisk tilnærming vil ofte være i form av sannsynlighetsberegninger, mens vi ved bruk av IPA kan uttale oss mer spesifikt om individene som deltok i studien.

Semistrukturert dybdeintervju

Til tross for at man ved IPA kan benytte ulike former for data, blant annet utdrag fra dagbøker eller personlige notater, er det vanligst å benytte semistrukturert intervju som datainnsamlingsmetode (Smith & Osborn, 2015, s. 29). Det er i lys av IPA sine teoretiske grunnprinsipp flere fordeler ved å benytte en slik innsamlingsmetode. Et semistrukturert intervju defineres av (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 327) som et fleksibelt, men planlagt intervju som kan brukes til å få informasjon om et fenomen. Semistrukturerte intervjuer muliggjør i større grad enn ved et strukturert intervju en detaljert utforskning av personlige meninger og livserfaringer. Intervjueren kan komme med tilleggs spørsmål for mer utdypende svar og informanten kan introdusere egne tanker og avsidesliggende temaer som kan vise seg å være relevante for problemstillingen (Smith & Osborn, 2015, s. 30). I et semistrukturert intervju har intervjuer mulighet til å følge informantens interesseområde, noe som kan gi større grad av innsikt i informantens indre liv.

Datainnsamling

I denne delen av metodekapittelet vil vi redegjøre for valg og strategier gjort i forbindelse med datainnsamlingen. Vi vil begynne med å begrunne inkluderingskriteriene vi benyttet i studien. Deretter vil vi beskrive prosessen der vi rekrutterte deltakere, og samlet datamateriale til studien.

Inkluderingskriterier for studien. Denne studien er en del av arbeidet til en større forskningsgruppe som resulterte i tre konkrete hovedoppgaver. Forskningsgruppen fokuserte på ulike aspekt knyttet til partnervoldsutsatte i en ung populasjon. De øvrige oppgavene satte fokus på henholdsvis voldsofferets opplevde normalitet knyttet til egen situasjon, og voldsofferets identitetsutvikling gjennom den destruktive relasjonen. Informantene ble rekruttert med utgangspunkt i følgende kriterier 1) de var mellom 18-25 år ved intervju tidspunkt, men voldserfaringene kunne være ervervet tidligere, 2) de har egenerfaring som utsatt for partnervold og 3) de var ikke lenger i et voldelig parforhold. Vi var i utgangspunktet interessert i både kvinner og menn, men lyktes kun med å rekruttere kvinner. Under følger en redegjørelse for valg av disse kriteriene.

Vi søkte et utvalg i aldersgruppen 18-25 år av flere grunner. For det første er denne populasjonen i en etableringsfase. Det er i hovedsak en gruppe uten barn, noe vi trodde ville gi oss større mulighet til å rendyrke relasjonelle aspekt ved partnervolden, uten at felles behov, som barn eller økonomi, dominerte. For det andre håpet vi at det å søke personer i denne aldersgruppen ville føre til et utvalg med relativ nærhet til volden tidsmessig. Studien er en form for retrospektiv forskning, men det er grunnet utvalgets alder under intervjusituasjonen sannsynlig at det ikke er så mange år siden forholdet ble avsluttet. For det tredje ser ikke statistiske undersøkelser på normalbefolkningen ut til å avdekke grov partnervold blant unge (Pape, 2003). Dette problemet fremstilles å være forbeholdt den voksne befolkningen. I veileders undersøkelse (Iversen & Rymoens, 2016) beskrev dessuten unge kvinner både grov og gjentakende vold. Vi ønsket derfor å forske mer på opplevelser innad i denne gruppen.

I vår studie var vi interessert i informanter som selv har vært utsatt for partnervold. Vi var interessert i partnervold i sin vide definisjon med den variasjonen dette innebærer. Vi håpet å rekruttere informanter som kunne hjelpe oss å belyse forskjeller i erfaringer knyttet til ulike voldstyper og -hyppighet. Vi ønsket informanter med relativ lik alder og livssituasjon,

men variasjon utover dette. Vi tror dette kan gi oss erfaringer med både bredde og dybde, som belyser kompleksiteten partnervold som fenomen innebærer.

Alle informantene som ble rekruttert hadde avsluttet forholdene som var voldspreget og var enten single eller etablert i nye forhold. Dette var et viktig inkluderingskriterie i vår studie med bakgrunn i at de som står i aktiv partnervold kan tenke, oppleve, føle, erfare og handle annerledes enn de som har distanse til problematikken. Her forstår vi distanse både i fysisk forstand, men også tidsmessig. Retrospektivet er imidlertid en faktor som kompliserer forskning, både med tanke på etterpåklokskap og at avstand i tid kan gi en endret forståelsesramme. Det meste av forskning som er gjort på partnervold er ulike former for retrospektive studier der den voldsutsatte beskriver opplevelser i fortiden. Veileders undersøkelse (Iversen & Rymoen, 2016) fant ulikheter mellom informanter som beskrev erfaringer retrospektivt og informanter som fremdeles levde i et voldelig parforhold. Der retrospektive refleksjoner virket å oftere omhandle skyld og skam sammenliknet med refleksjonene til informantene som fremdeles opplevde partnervold. Informantene som sto i aktiv vold var mer preget av forsvar av egne og partners handlinger og valg. Det skal nevnes at dette var en liten undersøkelse, men det er likevel interessante funn å reflektere rundt.

Rekrutteringsprosessen. Forskningsgruppen har et samlet utvalg på 15 informanter, alle unge kvinner. Forskningsgruppen var delt i tre grupper med to studenter i hver gruppe. Hver av gruppene hadde ansvar for fem informanter hver. Grunnet frafall, og at det ble nødvendig å utelate et gjennomført intervju, er to av intervjuene som benyttes i denne analysen hentet fra den øvrige forskningsgruppen. Alle intervjuene i forskningsgruppen ble lest nøye og vurdert før valget om hvilke intervjuer vi ønsket å inkludere ble tatt. Bakgrunnen for å være en del av en større forskningsgruppe var å øke muligheten for felles drøfting av empiri, ideer og tolkninger, og muligheten til å ha et større datamateriale tilgjengelig for sammenligning med egne analyser.

Rekrutteringen av informantene var en prosess som skjedde i fellesskap med den øvrige forskningsgruppen. Det ble utarbeidet en rekrutteringstekst i forskningsgruppen og en plakat. I håp om at plakaten skulle være et blikkfang, spurte vi en bekjent av forskningsgruppen om å tegne en illustrasjon som reflekterte tematikken. Veileder utviklet parallelt med dette et informasjonsskriv interessenter av studien skulle motta. Informasjonsskrivet ble vurdert og godkjent av NSD. NSD godkjenninger blir videre redegjort for senere i metodekapittelet. Informasjonsskriv finnes som vedlegg til oppgaven.

Selve rekrutteringen skjedde via sosiale medier, der spesielt Facebook og Instagram ble benyttet. Det ble videre hengt opp plakater på ulike universitetscampus, treningssentre og kafeer i Trondheim. Til sammen 56 krisesentre og politidistrikt i ulike byer ble kontaktet per e-post med forespørsel om å bidra i rekrutteringen av informanter til prosjektet.

De fleste informantene ble rekruttert raskt via sosiale medier. De 10 første informantene kom i kontakt med oss i løpet av en uke. Denne responsen var for oss overraskende, da vi med bakgrunn i tematikkens sensitivitet hadde belaget oss på å måtte gjennomføre flere runder med utlysning av rekruttering til prosjektet. Den raske responsen satte i gang drøfting i gruppa rundt temaene skam, tabu og selvstendighet hos unge voldsutsatte, og knyttet til tematikken. Noen av informantene som ble rekruttert senere fortalte at de ble bevisst prosjektet på grunn av plakaten i Trondheim. Enkelte informanter har også kontaktet oss uten å at vi vet hvordan de fikk vite om prosjektet. Det er mulig disse ble rekruttert gjennom bekjente som hadde sett oppslagene eller gjennom ulike hjelpeinstanser, som krisesentrene eller politiet.

Vi planla fysiske møter med informantene som oppholdt seg i geografisk nærhet til Trondheim, men grunnet pandemien Covid-19, måtte dette revurderes. På bakgrunn av at informantene bodde ulike steder i Norge og at Covid-19 skapte begrensninger knyttet til å møte informantene, ble det bestemt at alle intervjuene skulle gjennomføres ved hjelp av nettbaserte løsninger. Enkelte av informantene ble opplyst om dette etter avtale om fysisk møte var inngått. Dette førte imidlertid ikke til vesentlig frafall i oppslutningen.

Beskrivelse av utvalget

De fem kvinnene som deltok i denne studien og som utgjør utvalget for analysen vår kjennetegnes ved sin unge alder. Informantene er i dag mellom 21 og 25 år, med unntak av en informant som er eldre. Det voldelige partnerskapet tok sted da de var i ungdoms- og tidlig voksenalder, mellom 14 og 23 år. Ungdomstiden bærer preg av å være en viktig utviklingsfase for identitet og rolleetablering. Tre av fem informanter var hjemmeboende og gikk på grunnskole eller videregående skole mens de voldelige parforholdene pågikk. En nærmere beskrivelse av utvalget som redegjør for oppfattede fellestrekk hos informantene vil komme i resultatdelen, da vi opplever at den øvrige resultatdelen bør sees i lys av disse.

Gjennomføring av dybdeintervju

I forkant av intervjuene utviklet forskningsgruppen i fellesskap, og i tett samarbeid med veileder, en felles intervjuguide. Til tross for ulike forskningsspørsmål, ønsket vi en felles intervjuguide som utgangspunkt for å sikre muligheten til å kunne benytte hverandres intervju og for å fremme felles drøfting. Dette legger også grunnlag for at datamaterialet som helhet kan være utgangspunkt for ytterligere forskning på et senere tidspunkt.

Intervjuguiden inkluderte demografiske spørsmål om livssituasjon under forholdet og nå, om utviklingen av relasjonen, utøvelsen av vold og konsekvenser av volden. Det var i intervjuguiden et spesielt fokus på hvordan de selv opplevde at volden har påvirket dem og hvordan de i etterkant av forholdet forsto forholdet og volden de ble utsatt for. Intervjuguiden ga grunnlag for å få tilgang til beskrivelser av voldspregede episoder, beskrivelser av formene for vold som ble utøvd, samt informantenes opplevelse av mønster og dynamikk i utøvelsen. Selv om intervjuguiden ga oss enkelte temaer å forholde oss til var hovedfokuset under intervjusituasjonen å få tak i informantens subjektive opplevelse, og gi informantene mulighet til å dele det de selv anså som viktig og meningsfullt.

Alle i forskningsgruppen hadde noe intervjutrening i forbindelse med profesjonsstudiet i psykologi. I forkant av intervjuene repeterte vi også intervjumetode i kvalitativ forskning i samråd med veileder. Intervjuene ble gjennomført i par. Alle i forskningsgruppen gjennomførte et intervju sammen med veileder før dette ble gjort på egenhånd parvis, to og to studenter. Dette ble gjort for å sikre kvalitet i intervjuene, validitet i forskningen og at veileder kunne garantere at informantene ble godt ivaretatt. Informantene ble opplyst om at intervjuet i hovedsak ville gjennomføres av en av de to intervjuerne, men at den andre studenten ville ta del i samtalen og komme med oppfølgingsspørsmål der de så behov for dette. Det var viktig for oss at begge intervjuerne hadde en aktiv rolle, for å unngå at den ene fikk en passiv rolle som tilskuer, og effekten dette kan ha på informantens informasjonsdeling og opplevelse av situasjonen.

I forbindelse med intervjuet fikk informantene igjen tilsendt informasjonsskrivet utarbeidet av veileder. Informasjonsskrivet beskrev formålet med studien, forklarte hva deltakelsen innebar og informasjon knyttet til personopplysninger, datalagring og retten til å trekke seg fra eller klage på prosjektet. De unge kvinnene ble gjort oppmerksomme på at intervjuene og datalagring ble gjennomført i henhold til NDS' kriterier for personvern.

Innledningsvis i intervjuene ble det lagt vekt på at informantene når som helst, både under og i etterkant av intervjuet, hadde mulighet til å trekke sitt bidrag.

Intervjuene ble utført elektronisk. Applikasjonen som ble brukt muliggjorde intervjuer med både lyd og video. Intervjuerne hadde alltid webkamera aktivert. Informantene fikk velge om de ønsket å aktivere eget webkamera, noe samtlige av informantene valgte å gjøre under intervjuet.

De semistrukturerte intervjuene tok i gjennomsnitt mellom en og to timer, og ble gjennomført tilnærmet som samtaler. Vi støttet oss til temaene som var planlagt i intervjuguiden for å sikre at alle de ønskede områdene av tematikken ble dekket. Justeringer ble gjort underveis i samtalen for å rette seg etter informantens bidrag og det de vektla som viktig for seg og i sin historie. Dette ble viktig for oss da vi ikke gjorde et hypotesetestende arbeid, men en eksplorerende studie der materialet i stor grad bestemte hva som var relevant. Informantene fikk informasjon om at de rett etter intervjuene ville få tilsendt en mail med kontaktinformasjon til relevante hjelpeinstanser, dersom de skulle få behov for å snakke med noen.

Transkribering av dybdeintervju

Som metode krever ikke IPA en like detaljert transkribering som eksempelvis samtaleanalyse eller diskursanalyse, da målet med analysen først og fremst er en tolkning av informantens meningsinnhold. Lengden på pauser og nonverbale ytringer blir derfor mindre viktig. Metoden krever likevel en semantisk kopiering, som vil si at alle ordene som blir sagt av partene i intervjuet transkriberes. Framfor kodede representasjoner av markante nonverbale ytringer, signifikante pauser og nøling, tilfører en gjerne et notat av disse (Smith et al., 2009, s. 74). Transkriberingen av intervjuene ble påbegynt fortløpende, rett etter intervjuene var gjennomført. Dette for å sikre muligheten til å kunne justere fremtidige intervju og sørge for at intervjuguiden var aktuell og at senere intervju ville tette eventuelle informasjonshull. Transkribert materiale ble kvalitetssikret fortløpende av den som gjennomførte transkripsjonsarbeidet, men forskertrianglering ble også benyttet som validitetsprinsipp for oppgaven både under transkribering og senere i analyseprosessen. Som forskerduo sikret vi at transkripsjonen reflekterte det informantene hadde uttalt ved å revidere hverandres transkriberinger, og diskuterte hvorvidt vi hadde forstått det som ble formidlet på samme måte. Transkriberingene ble også gjennomgått av veileder for ytterligere kontroll av anonymiseringen.

Analyse av datamaterialet

Datamaterialet ble analysert i seks steg, slik det er foreslått (Smith et al., 2009, s. 82-103). Første steg skulle sørge for at essensen i datamaterialet ble bevart, og innebar gjentatt gjennomlesning, i vårt tilfelle to gjennomlesninger, av hvert intervju.

For å oppnå nærhet til datamateriale innebar steg to av analysen en linje-for-linje analyse av hvert av de transkriberte intervjuene. Dette ble gjennomført ved å redigere intervjuet inn i den midterste av tre kolonner i en tabell, for så å skrive kommentarer til transkriptet, som fanget opp informantenes mening i høyre kolonne. Steg tre er nært knyttet til steg to, og innebar en kategorisering av kommentarene inn i ulike tema, i venstre kolonne av tabellen. Her skjedde en begynnende fortolkning av datamaterialet, der de deskriptive erfaringene ble redusert til tema. Denne prosessen er illustrert i tabellen nedenfor.

Tabell 1

Linje-for-linje analyse.

Tema	Transkript	Kommentar
Reaksjon på vold: uttrykker motstand	E: Men jeg var alltid sint når han holdt meg fast, det likte jeg ikke.	Hun likte ikke at han holdt henne fast og uttrykte sinne.
	<i>I: Han tok ikke sinne ditt på alvor?</i>	
Bagatelliserer	E: nei, han tullet det alltid vekk, så det er en god måte å si det på. Jeg ble mye irritert når jeg ikke ble tatt på alvor.	Han tok ikke sinnet hennes på alvor, men tullet det bort. Det gjorde henne irritert.
Selvoppofring	Men så finner man liksom seg i det likevel.	Hun fant seg i det uansett.

Fokuset i både steg to og tre var på hver enkelt informant og hvordan de forklarte sine opplevelser. I denne begynnende delen av analysen lagde vi begge individuelle kommentarer og tema til materialet. Deretter utviklet vi felles kommentarer og tema basert på en sammenlikning og diskusjon av det vi hadde notert hver for oss, for å sørge for en valid analyseprosess.

Fjerde steg av analysen gikk ut på å lage digitale personorienterte tankekart som illustrerte temaene som kom fram i den begynnende linje-for-linje analysen, ved å samle nærliggende tema. Også her med forskertiriangulering som utgangspunkt, der vi først arbeidet på egenhånd for så å sammenlikne arbeidet i fellesskap. I denne fasen av analysen ble det også tydeligere at ulike opplevelser kunne ses i sammenheng med hverandre og med materiale som hadde samme overordnede tema. Denne prosessen bidro til utviklingen av bedre definerte tema. For å sørge for å bevare nærhet til dataene, inkluderte vi sitat vi opplevde at utmerket seg, og som tydelig illustrerte hovedpoengene i temaene.

Å ferdigstille de personorienterte tankekartene, ved å gjennomgå steg en til fire for hvert enkelt intervju, utgjorde steg fem av analyseprosessen. Fram til og med steg fem var fokuset i analyseprosessen rettet mot et og et intervju. Deretter begynte arbeidet med steg seks; å utvikle temaorienterte tankekart på tvers av informantenes bidrag. Her gjorde vi en sammenlikning av de personorienterte-tankekartene, med fokus på likheter og eventuelle variasjoner og nyanseforskjeller. Slik ble de temaorienterte-tankekartene illustrasjoner av overhengende tema, eller dominerende trekk i materialet, men også av det særegne i hvert intervju. Det var disse temaorienterte-tankekartene som senere ble utgangspunkt for de seks temaene som utgjør studiens resultatdel.

Da dataene under analyseprosessen trakk oss i ulike retninger, valgte vi på dette tidspunktet å revidere problemstillingen. Tendenser i materialet fikk oss til å stille spørsmål ved de unge kvinnenenes opplevelse av skyld, ansvar og skam. Vi opplevde dette som relevant og fulgte dataene på dette punktet for å holde oss nær den fenomenologiske tradisjonen.

Bruk av sitater. Ved bruk av sitater i studiens resultatdel forsøkte vi i hovedsak å fremstille en ordrett kopiering av informantenes utsagn. Enkelte sitat ble imidlertid redigert noe for å korte ned informasjon vi vurderte som irrelevant, eller av hensyn til personvern for å opprettholde anonymitet. Der dette er tilfellet ble det gjort under nøye overveielse. At sitatet fremdeles gjengir en riktig fremstilling av informantens utsagn sto i fokus under nedkorting av sitat. Der nedkorting av sitat skjedde er dette markert i teksten som tre punktum mellom to

parenteser: (...). I tilfeller der konteksten var vanskelig å tyde ut fra sitatet er det satt inn ord i hakeparenteser: [tydeliggjøring].

Ivaretagelse av forskningsdata, anonymitet og andre etiske vurderinger

Her følger en beskrivelse av grep som ble gjort for å ivareta datamaterialet, informantenes og deres partners anonymitet, samt andre etiske vurderinger gjort i forbindelse med studien.

Ivaretagelse av forskningsdata. For å sikre god ivaretagelse av datamaterialet ble det nøye avklart i forskningsgruppen hvordan behandling av lydfiler, transkribert materiale og personopplysninger skulle foregå. Planen for ivaretagelse av forskningsdata og en prosjektskisse ble videre avklart med og godkjent av Norsk senter for forskningsdata, NSD. Det ble i samråd med veileder vurdert at det ikke var behov for å søke godkjenning fra regional komite for medisinsk og helsefaglig forskning, REK. Dette på bakgrunn av at det ikke var et formål å innhente medisinske eller helsefaglige opplysninger.

Det ble imidlertid endringer i planen for utførelse i løpet av prosjektet grunnet Covid-19. Dette førte til at forskningsgruppen måtte undersøke mulighetene for alternative elektroniske verktøy og lagringssted av forskningsdataene. Etter kommunikasjon med NSD ble det vurdert at intervjuene kunne gjennomføres elektronisk. Datamaterialet ble lagret i henhold til NSDs spesifikasjoner.

Ivaretagelse av anonymitet og andre etiske vurderinger. Med bakgrunn i tematikkens sensitivitet, var det i denne studien spesielt viktig å ivareta informantenes anonymitet. Informantene fikk nye navn under transkriberingen, og det var kun disse pseudonymene som ble brukt under arbeidet med oppgaven. Ettersom det ble brukt sitater med beskrivelser av personlige opplevelser der en andrepert var nevnt, ble det sentralt å være påpasselig ved utvelgelse av sitater. Sitater og beskrivelser i studien ble benyttet på en måte som etterstrebet å opprettholde anonymitet både for informanten og hennes tidligere partner. Dette medførte at enkelte sitat ble redigert noe, men med fokus på at meningen ikke ble endret. Der det var tilfelle at meningen ble endret, ble sitatet utelatt.

Det var stort fokus på deltakernes anonymitet under hele prosjektet. Ettersom forskningsgruppen brukte sine private sosiale medier for å rekruttere informanter oppsto det situasjoner der bekjente av enkelte i forskningsgruppen meldte interesse. Der dette var tilfellet ble det bestemt at deltakere av forskningsgruppen uten bekjentskap til den aktuelle

informanten skulle gjennomføre dette intervjuet. Veileder har organisert det slik at forskerparene i forskningsgruppen altså ikke kjenner til hvilke informanter de andre parene har hatt, og at vi kun har lest de øvrige intervjuene i anonymisert form.

Anonymitet ble beskrevet for informantene i informasjonsskrivet de mottok da de meldte sin interesse og på intervjudagen, og ble også tematisert innledningsvis i intervjuene. Deltakerne ble forsikret om at vi ville gjøre vårt ytterste for å ivareta deres anonymitet. De ble likevel bedt om, så langt det lot seg gjøre, å utelate personsensitive opplysninger i intervjuet.

På grunnlag av grepene som er beskrevet over, vurderer vi at det endelige resultatet av oppgaven ivaretar informantenes anonymitet på en anstendig måte. Videre ble informantene både gjennom informasjonsskrivet og under intervjuene informert om sin rett til å trekke seg fra prosjektet, hvordan de da skulle gå fram, og retten til å klage inn behandling av personopplysninger til personvernombudet eller datatilsynet.

Nedenfor vil vi presentere resultatene av analyseprosessen. Diskusjon av resultatene opp mot problemstillingen vil skje i diskusjonskapittelet.

Resultater

Vi vil nå presentere resultatene av analysen som er gjort av de fem dybdeintervjuene. Først vil vi redegjøre for kjennetegn ved de unge kvinnene og volden i forholdene. Videre vil vi presentere seks ulike tema som vi vurderer som betydningsfulle på ulike måter i informantenes fortellinger om egen opplevelse av å ha vært unge partnervoldsutsatte. Vi vil presentere temaene som deler av en prosess der den eskalerende voldsutøvelsen fra partneren reduserer de unge kvinnenes selvbilde og fører til endringer i atferd. Temaene belyser problemstillingen «*Hvordan oppstår skam som fenomen hos unge partnervoldsutsatte, og hvordan påvirkes deres håndtering av volden?*» på ulike måter.

Fellestrekk hos de unge kvinnene

Samtlige av de unge kvinnene i studien fremsto som ressurssterke unge kvinner. De kom fra det vi forsto som ressurssterke familier og hadde tatt eller påbegynt høyere utdanning ved intervjuetidspunktet. Det var flere av de unge kvinnene som også selv beskrev seg som ressurssterke, at de var opptatt av å gjøre det bra og være pliktoppfyllende.

De unge kvinnene i utvalget beskrev seg selv som uerfarne når det kom til parforhold og intime relasjoner. De få av de unge kvinnene som hadde hatt kjærester tidligere, hadde

sjelden hatt det en kan betegne som et trygt eller stabilt forhold. Det kan diskuteres hvor stor betydningen disse forholdene hadde for deres forståelse av hva en romantisk relasjon innebar. Flere av de unge kvinnene beskrev den voldelige partneren som deres første store kjærlighet, som typisk ungdomskjærlighet. De fortalte om høy emosjonell intensitet, en spenning de ikke hadde opplevd tidligere og en omveltning av egen identitet for å tilpasse seg og skape rom for en ny type relasjon i livet sitt.

Sosial anerkjennelse ble beskrevet av flere av de unge kvinnene som noe som var viktig for dem i ungdomstiden. Flere av de unge kvinnene beskrev at de hadde et behov for tilhørighet og at de eksperimenterte med roller og identitet for å passe inn og bli likt.

Et annet fellestrekk hos informantene var at de strevde med å definere hva som var normalt i en romantisk relasjon. De unge kvinnene formidlet selv at usikkerheten rundt normene for intime relasjoner fulgte naturlig av den manglende erfaringen. Når det gjaldt vold som fenomen så vi manglende kunnskap og lite personlig erfaring hos informantene. Flere av informantene fortalte at deres erfaring med vold begrenset seg til kunnskap om de groveste formene for vold og partnervold, en form for vold de benevnt ble fremstilt på tv og i litteratur.

Karakteristika ved partnervolden i utvalget

Informantene fortalte om ulike former for vold, blant annet psykisk, fysisk, seksuell, materiell og økonomisk. Det gikk igjen at de fleste av informantene hadde vært utsatt for flere typer vold. Psykisk vold ble hyppigst beskrevet av informantene og vi vil derfor starte med å redegjøre for informantenes beskrivelser av denne voldstypen før vi går videre til å beskrive den fysiske og seksuelle volden de ble utsatt for.

Psykisk vold. Alle informantene beskrev det som kan omtales som psykisk vold. De unge kvinnenenes beskrivelse av den psykiske volden omfattet ved alle tilfellene aspekter av kontrollering og overvåking. Det var typisk at den voldelige partneren generelt var opptatt av å vite hvor hun befant seg, hva hun gjorde og hvem hun var sammen med. En av informantene opplevde blant annet at den voldelige partneren tok opptak av henne via telefonen hennes. De unge kvinnene fortalte at partneren kunne bli rasende dersom de møtte noen han mente at de ikke burde møte. Lange avhør av hva som ble sagt og hvorfor dette ble sagt etter telefonsamtaler med venner og familie beskrives også hyppig. Det er videre flere av informantene som fortalte at den voldelige partneren hadde sterke meninger om hvem hun skulle være sammen med og ikke, noe som for flere førte til at de ble mer og mer sosialt

isolert. Flere av kvinnene fortalte også at partneren hadde sterke meninger om bekledning, sminke, alkoholinntak, hvor lenge de var på ulike sosiale arrangementer og generelt hva de skulle bruke tiden sin på. I etterkant av forholdet var kvinnene klare på at denne typen atferd var en form for psykisk vold. Samtlige av de unge kvinnene beskrev hvordan partneren gjennom den psykiske volden, som kjefting og kritikk av atferden, utseende eller meningene deres, gjorde at de endret synet på seg selv, at de påla seg selv negative personlige egenskaper som de tidligere ikke hadde assosiert seg med.

Det gikk igjen i flere av historiene at den voldelige partneren kunne komme med trusler. Dette kunne være trusler om å skade henne eller ting med stor verdi for henne. Eller trusler om å ta sitt eget liv eller skade seg selv, dersom de ikke rettet seg etter hans ønsker eller forsøkte å forlate ham. Frykten for at partneren skulle følge opp truslene sine ble førende for deres atferd. En annen del av den psykiske volden som kom fram i beskrivelsene fra de unge kvinnene var ansvarsfraskrivelsen fra partnerens side, hvordan han fikk henne til å tro at det var hun som var problemet og at det var hennes atferd som skadet han eller som trigget hans dårlige oppførsel. Flere av kvinnene snakket om at de følte seg skyldige og ansvarlige for det som skjedde i forholdet, og at de på bakgrunn av dette ofte gjorde mye for å kompensere. Samtlige av informantene fortalte at det var svært viktig å glede partneren, og at dette gjorde at de strakk seg langt. Dette ble av enkelte av kvinnene beskrevet som manipulasjon da de kunne oppleve at partneren ga de ansvar og dårlig samvittighet med intensjon om å oppnå økt kontroll.

Fysisk og seksuell vold. Informantene beskrev som nevnt den psykiske volden som mest fremtredende i forholdet, men flere fortalte også om tilfeller av fysisk og seksuell vold. Fysisk vold ble beskrevet i samtlige av intervjuene, men hyppigheten og alvorlighetsgraden var noe vekslende. Flere av de unge kvinnene fortalte at de ble dyttet og holdt fast, eller kastet ting etter. Noen av kvinnene beskrev også opplevelser av grovere vold, som slag med flat hånd eller knyttneve, at de fikk fingrene klemt i dører, eller at de ble tatt kvelertak på.

Hos tre av informantene var den seksuelle volden, ved siden av psykisk vold, mest framtredende. Disse fortalte blant annet om hvordan de opplevde å bli presset til seksuelle aktiviteter de ikke ønsket, at partneren var hard mot dem, holdt dem fast eller beit dem ulike steder på kroppen under sex. De fortalte at de forsøkte å gjøre motstand enten ved å ytre at de ikke ønsket å ha sex, at de ikke ønsket å gjennomføre spesifikke seksuelle aktiviteter, eller ved å fysisk forsøke å komme seg unna når partneren nærmet seg dem på en intim måte. En

informant fortalte at hun som et forsøk på å hindre partneren i å ta initiativ til sex, tok med seg en venninne når hun møtte han, men at han likevel gjennomførte samleie med henne. En annen informant fortalte at partneren brukte sex som et utpressingsmiddel, at han gjorde som hun ønsket dersom hun hadde sex med han. En av disse informantene ble også utsatt for gjentatte soveovergrep, der partneren berørte henne eller igangsatte sex med henne mens hun sov. En tredje informant fortalte at hun opplevde at partneren likte å gjøre ting han visste hun ikke ønsket, at han gjorde det hun ba han om ikke å gjøre hyppigere og lo når hun uttrykte smerte.

Beskrivelsene de unge kvinnene kom med av forholdene sine og de negative aspektene, som er forsøkt redegjort for i avsnittet over, vil i lys av Isdal (2000, s. 38) sin definisjon kunne betegnes som vold ettersom atferden til partneren skremmer, krenker eller skader dem på måter som gjør at de endrer sin atferd.

Tema

Her følger en kategorisering av datamaterialet. Overordnet beskriver temaene deler av en prosess som omhandler endringer i de unge kvinnenes selvbilde som konsekvens av volden de ble utsatt for og hvordan de skapte mening av denne. De første to temaene representerer sammen den første fasen av denne prosessen, der vi ser hvordan skam etableres hos de unge kvinnene. Videre beskriver temaene tre og fire hvordan intra- og interpersonlige forhold forsterket den etablerte skammen. Avslutningsvis illustrerer tema fem og seks hvordan deres håndtering og mestring av egen situasjon ble påvirket. Drøfting av temaene opp mot den presenterte empirien finner sted i diskusjonsdelen.

Et angrep på selvet. Det første temaet som vokste frem i analysen, "Et angrep på selvet", omhandler hvordan de voldsutsatte opplevde at deres identitet og psyke ble angrepet. Dette temaet representerer starten på prosessen, der jentene ble brutt ned. Temaet omfatter hvordan volden og erfaringene reduserte selvtilliten deres og opplevelsen av å være et selvstendig individ. Sitatet under er en selvbeskrivelse som en av de unge kvinnene delte. Hun fortalte hvem hun var før forholdet.

«For meg er det veldig viktig å fortelle hvem jeg var før jeg møtte han. (...) Jeg har liksom alltid vært hun som var tillitsvalgt i klassen og kaptein på håndballaget, og var liksom den sterke lederen. Naturlig leder i ulike sosiale settinger. Så da jeg var 18 og ferdig med videregående, så gjorde jeg bare det motsatte av hva alle andre gjorde. (...) Så jeg har liksom

vært litt sånn der, ikke en ensom ulv, men en som har hatt opplevelsestrang og som har flyttet rundt og fulgt drømmer og opplevd ting og sett masse folk over hele verden» (Camilla).

Som sitatet viser uttrykte Camilla at det var viktig for henne å fortelle hvem hun var før hun møtte den voldelige partneren. Senere i intervjuet satt hun dette bildet av en ung selvsikker jente opp mot erfaringene hun fikk i forholdet. Hun fortalte videre om hvordan det skjedde et plutselig skifte i dynamikken mellom de to i parforholdet og hvordan den psykiske volden fra partneren påvirket hennes selvtillit. Hun beskrev en selvtillit som var avhengig av hans tilnærming til henne. Dette er illustrert i neste sitat.

«Han hadde bygd meg så opp, jeg følte meg som ei dronning og i løpet av kort tid, så var det akkurat som han sveipet bort føttene under meg. At han ikke var glad i meg lenger. Og samtidig så var han den eneste personen jeg hadde. (...) den selvtilliten, den tror jeg ble borte ganske raskt» (Camilla).

Mønsteret som Camilla illustrerte gikk igjen hos flere av de unge kvinnene. De opplevde i starten av forholdet at partneren var sjarmerende og oppmerksom, de fikk komplimenter og følte seg verdsatt. Ut i forholdet endret dette seg og de opplevde at partneren angrep dem, kritiserte dem mer og mer. Dina illustrerte på lignende vis hvordan partneren påvirket hennes selvtillit.

«Han på en måte ødela jo det jeg fikk til. Så det jeg hadde med meg selv, som jeg fikk til, det dro jo han ned igjen. Så derfor strebet jeg sikkert etter mer da. Jeg måtte gjøre så mye mer for å føle meg litt bra, fordi han dro det rett ned igjen» (Dina).

Dina beskrev i likhet med Camilla hvordan selvfølelsen ble redusert, men vektla også hvordan han ødela for følelsen av mestring. Hun beskrev hvordan hans anerkjennelse ble viktig for henne og fikk stor betydning for hvordan hun vurderte egne oppnåelser. Filippa beskrev i det følgende sitatet hvordan selvtilliten hennes ble påvirket som følge av den hyppige forekomsten av psykisk vold, at hans ord til slutt ble hennes sannhet.

«Han skrev mye stygt til meg, hvis jeg avviste han så kunne han skrive mye stygt på meldinger, sånn som at ingen likte meg, at jeg egentlig ikke hadde noen venner, at jeg var en umedgjørlig hore han aldri kom noen vei med. Altså, han sa veldig mye stygge ting som var vanskelig at ikke stakk dypt da. (...) Det er jo når du konstant blir snakket ned til, altså når folk konstant forteller deg hvem du er så tror du jo på det til slutt da. Det var nok det, å hele tiden bli trukket ned og ned og ned, og til slutt så trodde jeg på det» (Filippa).

Som følge av den psykiske volden, hvor selvtilliten og identitetsfølelsen ble angrepet beskrev flere av informantene en opplevelse av å miste seg selv. Som i sitatet av Filippa over, går det igjen at de unge kvinnene i dag ser dette i lys av å ha blitt fortalt gjentatte ganger at de handlet feil, at det var noe galt med dem eller lignende. De fortalte at den psykiske volden var så gjentakende at de etter hvert fikk tanker om at kritikken og de nedlatende kommentarene var legitime. Det kom frem at de unge kvinnenes tanker om seg selv og hvem de var i forkant av forholdet, ble utfordret av partnerens negative holdning til dem. Dina fortalte også hvordan partneren gjorde det vanskelig for henne å leve med valg hun hadde tatt før hun møtte han.

«At jeg hadde hatt seksuelle forhold før han, det synes han var forferdelig. Så det var ofte det han tok opp, ting jeg hadde gjort før han, som han fikk meg til å angre på og som han fikk meg til å gråte for, og som han fikk meg til å si at jeg aldri skulle ha gjort. Uansett hva jeg sa så dømte han meg for det og slo ned på det, fikk meg til å føle at alt jeg hadde gjort før han var forferdelig» (Dina).

Som dette sitatet viser, brukte partneren hennes tidligere handlinger mot henne og påla henne skyldfølelse. Flere av de voldsutsatte fortalte om slike opplevelser, der partneren kritiserte tidligere atferd. Dette illustrerer et annet aspekt ved den psykiske volden. De unge kvinnene ble presset til å stille spørsmål ved hvem de var også før de møtte partneren. De unge kvinnene som før forholdet anså seg selv som flinke og sterke individ, fortalte at forholdet stilte krav det ikke var mulig å oppfylle. Filippa beskrev i følgende sitat hvordan det var vanskelig å håndtere møtet med den nye rollen hun ble pålagt, og at dette fremdeles påvirker henne i dag.

«Jeg følte at han når som helst kunne dra fra meg fordi jeg ikke var god nok, og nå har jeg kommet dit at jeg ikke helt vet hvem jeg er sånn ordentlig da, jeg blir litt sånn forvirra. (...) Jeg er så vant til å bli stolt på av folk rundt meg, av familie. Jeg har alltid blitt stolt på, at jeg tar de riktige valgene. I det forholdet jeg var i før han så var det så mye tillit. Det å konstant ikke bli trodd eller at noen tror det verste om deg, det husker jeg var veldig vanskelig. Og så blir det sånn naturlig at du begynner å tenke at det hele tiden er du som må regulere deg og at det er du som må begynne å endre på deg, for at han skal bli fornøyd» (Filippa).

Filippa illustrerte i dette sitatet hvordan den psykiske volden satt henne i en posisjon der hun ble usikker på seg selv og sin egen atferd. Det selv et hun kjente var under angrep.

Som vi ser hos Filippa, men også hos de andre kvinnene, ble dette et utgangspunkt for å regulere seg selv og gjøre endringer til fordel for han. Usikkerheten som kom som følge av dette angrepet representerer slik starten på prosessen med utvikling av en skamfølelse.

Ikke en slik jente. Tema to, “ikke en slik jente” omhandler informantenes beskrivelser av opplevd avstand, eller diskrepans, mellom egen identitet og dem de anså som voldsofre. Dette temaet tar for seg de unge kvinnenes refleksjoner rundt egen identitet i lys av erfaringene parforholdet ga dem, og hvordan deres opplevelse av partnervold som tabubelagt tematikk gjorde det skammelig for dem å anerkjenne sin egen situasjon. Dette temaet kan sees i sammenheng med det første temaet, som starten på prosessen der jentenes identitet og selvfølelse som en konsekvens av partnervold ble svekket og gjort sårbar. I de følgende sitatene av Camilla og Emma fortalte de om tankene de i forkant av forholdet hadde om hva partnervold var, og hvem som utsettes for denne formen for vold. Begge informantene fortalte at de ikke anså vold som noe som kunne skje dem. Emma vektla at hennes forståelse av vold den gang begrenset seg til svært grov vold.

«Hvis jeg hørte om noe så var det veldig fjernt og langt der borte, det var ikke noe som jeg trengte å passe på, for man hører jo bare om veldig, veldig, veldig drøye bilder, og gjerne av gifte damer som ikke kommer seg ut. Det jeg hørte om var i hvert fall ikke noe jeg tenkte kunne være av betydning for meg» (Emma).

Camilla poengterte derimot hvordan hun ikke var en «slik kvinne».

«Mitt inntrykk når jeg har hørt om vold i nære relasjoner før, det har jo vært at det har vært litt sånn svake, underkuede kvinner, som trenger en mannsfigur i livet sitt. Så jeg var liksom ikke forberedt på å være på vakt når jeg møtte han. Jeg har liksom aldri sett for meg at jeg kunne havne i noe sånt» (Camilla).

Emma og Camilla la i disse sitatene vekt på hvordan volden de hadde hørt om opplevdes fjernt fra deres liv og at de ikke assosierte seg selv med slike kvinner. Partnervold ble dermed ikke noe de opplevde å trenge å bekymre seg for. Partnervold fremsto i Emmas beskrivelse som et problem forbeholdt voksne og etablerte kvinner. Hun ga i sitatet uttrykk for at partnervold ikke hører hjemme i en tenårings liv, eller i midlertidige relasjoner. Videre poengterte hun at hennes forståelse av vold begrenset seg til svært grov vold. Emma pekte altså på hvordan hennes forståelse av voldsutsatt-rollen var begrenset av kontekst og kunnskap. Camilla satt i større grad beskrivelsen hun hadde av en voldsutsatt den gang, opp

mot selvstendighetsfølelsen hun opplevde at kjennetegnet henne. Camilla er med andre ord mer orientert rundt personlige egenskaper, og hvordan de begrenset hennes forståelse av hva partnervold er og hvem som utsettes for dette. I neste sitat ser vi en mer liknende orientering også hos Emma. I dette sitatet knyttet Emma i større grad situasjonen hun var i opp mot forståelse hun hadde av seg selv. Hun uttrykte at hun ikke kjente seg igjen i det å ha havnet i en slik relasjon, og at dette gjorde det vanskelig for henne å vite hvordan hun skulle handle.

«Jeg visste liksom ikke hvordan jeg skulle håndtere det, hvem skulle jeg snu meg til og slike ting. Det var så flaut. Det husker jeg var jævlig flau, for jeg hadde jo rotet meg opp i det selv, følte jeg. Så selv om det var han som hadde søkt meg ut og startet vennskapet, så følte jeg at «jeg er jo så smart, så flink, så dette her er jeg for god for, jeg kan ikke ha rotet meg opp i dette». Så det var mye slike følelser, og jeg sa det ikke til en sjel på mange år at det faktisk var det som hadde skjedd» (Emma).

I sitatet reflekterte Emma rundt hvordan de nye erfaringene fra den destruktive relasjonen hun var i, skapte utfordringer for identitetsfølelsen hennes. Hun ga uttrykk for at hun kjente på et ansvar knyttet til å ha havnet i forholdet og en usikkerhet knyttet til hvordan hun skulle håndtere situasjonen. Samtlige av informantene valgte å holde partnervolden hemmelig, slik Emma fortalte. Emma benyttet ordet flaut for å forklare hvordan hun opplevde situasjonen og sitatet illustrerte at det var vanskelig for henne å ta innover seg at hun som flink og smart kunne havne i et slikt forhold. Flere av informantene benyttet ordet “flaut” i sine beskrivelser av erfaringene de fikk, eller rundt egen håndtering av situasjonen. Dette kan knyttes til at samtlige av informantene fortalte at de opplevde at partnervold var et tabubelagt tema. Det følgende sitatet av Filippa illustrerer både diskrepansen det ble gjort rede for tidligere i dette temaet og tabuet knyttet til å være partnervoldsutsatt.

«Jeg tror det er noe som skjer med ganske mange, og så er det litt tabubelagt, og det er kanskje også nødvendigvis ikke sånn at det er de svakeste personene som blir utsatt for sånne ting da, at det også kan være hvem som helst da» (Filippa).

Filippa ga i sitatet uttrykk for at tabuen knyttes til den voldsutsatte heller enn den voldsutøvende, noe flere av informantene også reflekterte rundt. Dette kan tenkes å ha bidratt til å gjøre de unge kvinnene sårbare, gjennom å legge retningslinjer for hva som er greit å erfare og ikke, hva som er greit å snakke om og ikke. Flere av de unge kvinnene fortalte at de i etterkant av bruddet er opptatt av å spre budskapet om at partnervold er noe som kan skje

hvem som helst. Noen av informantene omtalte dette som sin hjertesak og har blant annet bidratt med formidlingsarbeid knyttet til tematikken.

«Nei, for meg er det viktig at man ikke har en stereotypi knyttet til mennesker som havner i slike relasjoner, jeg tror det er superviktig for samfunnet å skjønne det» (Camilla).

I etterkant av opplevelsene har det blitt viktig for Camilla å bryte ned stereotypien om voldsutsatte kvinner og påpeke at partnervold er et problem som kan ramme hvem som helst, at det ikke er et fenomen som er forbeholdt en spesiell type kvinne.

Pålagt ansvar. Det tredje temaet omhandler ansvarsfordeling og et skifte i informantenes opplevelse av egen rolle i voldsdynamikken. Flere av de unge kvinnene beskrev at det etter at volden hadde etablert seg skjedde en forskyvning av ansvar for den. Dette temaet viser hvordan ansvar er nært knyttet til skyld. Ved å flytte ansvaret for en hendelse fra en aktør til en annen, skjer også en stor endring av de to partenes opplevde roller, og skyld. Dette temaet plasserer seg et stykke ut i prosessen der kvinnes selvbilde forvrenses, og deres identitet tillegges negative egenskaper som konsekvens av den utøvde volden. De unge kvinnes avhengighet som ble beskrevet i temaet «Et angrep på selvet» kan hos noen av informantene sees som en forutsetning som muliggjør ansvarsforskyvningen. Videre vil dette temaet redegjøre for andre måter denne skyldforskyvningen ble mulig. I samtlige av intervjuene så vi at jentene enten påtok seg, eller ble pålagt ansvar av partneren. Ansvar for volden og utfordringene i forholdet. I sitatet av Dina som følger ser vi eksempler på både ansvarsfraskrivelse hos partner og at hun tok på seg ansvar for volden.

«Jeg trodde på en måte på det til slutt når han sa så mye at “det er du som gjør meg sint, det er du som får meg til å bli sånn”. Så var det det jeg innerst inne trodde på. At det var derfor jeg ikke klarte å komme meg noen vei, fordi det var jeg som var roten til problemene. (...) Så derfor var det jeg som måtte ordne opp. Ja, jeg hadde da ikke selvtillit til å komme meg noen vei, for jeg trodde jo jeg fortjente å bli behandlet sånn egentlig» (Dina).

Dina reflekterte i sitatet rundt hvordan partnerens beskyldninger og ansvarsfraskrivelse førte til at hun fikk en opplevelse av seg selv som årsaken til problemene. Hun fortalte at hun ble gitt skylden og etter hvert også selv påtok seg skyld for volden, og at dette bidro til at hun kjente på et ansvar for å løse problemene og reparere forholdet. Dina uttrykte videre at som følge av erfaringene ble hennes opplevde selvverdi svært redusert, og at dette bidro til at hun opplevde volden som legitim, da hun trodde at hun fortjente å bli

behandlet slik. I det følgende sitatet beskrev Camilla liknende opplevelser, men berørte også litt andre forhold. Hun beskrev i sitatet, slik som Dina, at hun kjente på ansvar for å reparere relasjonen. I tillegg illustrerer sitatet av Camilla at ansvarsfølelsen etter hvert utviklet seg til en slags desperasjon etter å tilfredsstille partneren. Hun beskrev her et håp om å gjenvinne hans kjærlighet, dersom hun bare var god nok. Ved å tilfredsstille hans behov og ønsker kunne hun gjøre seg fortjent til å bli behandlet med kjærlighet igjen.

«Etter hvert så var jo det eneste jeg ville og det eneste jeg gjorde og brukte energi på å prøve å gjøre ham lykkelig og glad. Sånn at, jeg var bare hjemme og ordnet huset og hadde middagen klar når han kom hjem fra jobb, og prøvde hele tiden å bare gjøre han glad og at han skulle være fornøyd med meg. At han på en måte skulle si alle de fine tingene om meg som han gjorde i begynnelsen. Liksom gjøre meg fortjent til kjærlighet, på en måte. Og det var det som var, på en måte, livsprosjektet mitt mange måneder: å gjøre så han var glad i meg» (Camilla).

I tillegg til å påta seg ansvaret for partnerens handlinger og at volden fant sted var det flere av de unge kvinnene som påtok seg ansvaret for partnerens velvære og hans helse. Dette så vi et eksempel på i det følgende sitatet av Emma. Det går igjen hos informantene at følelsen av å ha dette ansvaret oppstod som en reaksjon på at det ble stilt store krav til dem fra partneren. Som Emma fortalte i sitatet under havnet hun i en posisjon, som i utgangspunktet var utenfor hennes ansvarsområde.

«Han la utrolig mye ansvar på meg. Han slet selv med selvmordstanker og psykiske problemer, som han forventet at jeg skulle hjelpe han med og ta hånd om. Jeg husker at mot slutten, når jeg begynte å snakke om at jeg ikke ville mer, så truet han med å ta sitt eget liv og sånn. Det synes jeg absolutt er i kategorien psykisk vold. For da sto jeg jo der, og visste ikke helt hva jeg skulle gjøre. Så når jeg snakker om psykisk vold så er det mye manipulasjon og også mye ansvarsfraskrivelse fra hans side, og når ansvaret bare lå der ute så tok jeg det. Selv om det ikke var mitt i det hele tatt» (Emma).

At de unge kvinnene ble truet med at partneren ville ta selvmord, eller på annen måte skade seg selv, går igjen i datamaterialet. Emma reflekterte rundt hvordan partneren med dette reduserte hennes handlingsrom og gjorde henne sårbar for å handle feil. Hun ga uttrykk for at partneren oppnådde en slags makt over henne der hun opplevde å måtte handle varsomt for ikke å gjøre feil som kunne gi alvorlige konsekvenser. Astrid beskrev i likhet med Emma, hvordan partneren ved å pålegge henne ansvaret for sin psykiske helse oppnådde makt over

henne. Slik som i sitatet av Emma beskrev også Astrid hvordan denne makten fikk utslag i hennes mulige handlingsrom.

«Det gikk mye på at hvis jeg ikke gjorde, liksom, det han ville at jeg skulle, så skadet han seg, han kuttet seg og sendte bilde av det til meg. Han sendte også videoer av at han kuttet seg. Og når vi var sammen, så gjorde han egentlig basically det han ville med meg» (Astrid).

Truslene som Astrid fortalte om knyttet seg ikke bare til et eventuelt brudd, men beskrives også å være et middel partneren aktivt brukte for å påvirke hvordan hun forholdt seg til han og hans ønsker. Vi har til nå sett hvordan rollene i voldsdynamikken ble endret som et resultat av at informantene tok på seg ansvar og skyld, parallelt med at partneren fraskrev seg ansvar og stilte krav til omsorg fra de unge kvinnene. Det følgende sitatet av Dina berører en annen form for forskyvning av ansvar. Dina presenterer her en forklaringsmodell av partnerens atferd der hun ved å splitte hans personlighet fraskrev han ansvaret og skylden for sine handlinger. I Dinas beskrivelse av den voldelige partneren, knyttes altså ikke handlingene til han som person, men oppstår som del av en personlighet nummer to, eller som noe ytre betinget. En slik splitting av partnerens personlighet går igjen hos flere av informantene.

«Jeg tror han ble så sint at han ikke klarte å styre det [sinnet]. Det var så mye aggresjon i han at det bare, ja jeg tror det bare eide han. Det skjedde hele tiden uansett hva han ble sint for egentlig. Så det var på en måte litt to personligheter, når han var sint og når han ikke var sint. Når han ikke var sint så tror jeg på en måte han aldri kunne gjøre meg vondt og at jeg var den han elsket mest i verden og at han bare ville at jeg skulle ha det bra. Men når han var aggressiv så var det jo det stikk motsatte» (Dina).

I dette sitatet får man et inntrykk av hvordan Dina forsto volden og sin partner. Hun påpekte hvordan sinnet eide han på en måte som fraskrev han ansvaret for sin atferd. Hun attribuerte årsaken til volden, til aggresjon. Aggresjonen beskrev hun videre som noe utenfor hans kontroll, som noe som var adskilt hans personlighet. Dette mønsteret med kvinnenes attribuering av skyld til ytre faktorer og til seg selv går igjen hos alle informantene, i tillegg til en opplevelse av at partneren også påla dem ansvaret. Skyld og ansvar viste seg slik å være fremtredende i analysen av datamaterialet og kan videre ses i lys av utviklingen av en skamfølelse.

Grensene for hva som er greit. Det fjerde temaet “Grensene for hva som er greit” omfavner informantenes usikkerhet rundt hva de har vært gjennom og hvordan de skal definere opplevelsene. Flere av de unge kvinnene fortalte at de, da de var i relasjonen til den voldelige partneren, opplevde en usikkerhet knyttet til hvor skillet gikk mellom hva man burde akseptere og hva som ikke var greit. De uttrykte at definisjonen av vold var lite åpenbar da de sto i den aktive partnervolden. Samtlige av de unge kvinnene reflekterte mye rundt denne gråsonen, og det gikk igjen at dette rommet med usikkerhet påvirket hvorvidt de klarte å gjøre en endring for seg selv. Den psykiske volden er en fellesnevner i alles historier, men også den formen for vold som samtlige av informantene fortalte at var vanskeligst å forholde seg til. De fleste av informantene fortalte at begrepet vold for dem var begrenset til fysisk vold. Dette temaet kommer tidlig inn som en faktor i prosessen der skammen utvikles. For mange av kvinnene var dette likevel en faktor som vedvarte gjennom forholdet, og i noen tilfeller eskalerte. Dette er en faktor som ser ut til å ha bidratt til å redusere kvinnes agens, eller handlekraft. De reflekterte rundt at usikkerheten knyttet til definisjonsspørsmålet, gjorde det uklart for dem hvorvidt det å reagere ville være legitimt eller ikke. Slik som de tidligere presenterte temaene, kan ikke denne delen av prosessen sees alene, men er tett knyttet til de øvrige temaene. I det følgende sitatet av Emma fortalte hun om utfordringer med å kategorisere partnerens handlinger som psykisk vold tidlig i relasjonen.

«Jeg så det nok ikke da, men nå når jeg har blitt eldre så ser jeg at han var veldig manipulerende og slike ting. Han kom med mange stikk som jeg ikke syntes var greit. Men det var så viktig for meg å bli akseptert, det er jo det man generelt som 15/16-åring bryr seg om. Så når han kom med små stikk eller sa ting om utseende eller om andre jenter han likte, så bare aksepterte jeg det som normalen og opplevde det derfor ikke som psykisk vold. For det var mye viktigere for meg å bli akseptert og passe alle disse tingene som han snakket om. Så det var nok der helt fra starten, jeg bare så det ikke i det hele tatt. Jeg hadde ingen referanse på hva det betydde» (Emma).

Som sitatet illustrerer anså Emma kritikken og “stikkene” hun fikk fra partneren som normalt da hun var i forholdet, mens hun uttrykte en større bevissthet om at dette var psykisk vold i etterkant av forholdet. Sitatet viser også hvordan andre behov kom i veien for å oppdage og definere det som skjedde som psykisk vold for Emma. Slik som flere av de andre informantene beskrev Emma her hvordan ungdomstid og tidlig voksentid bar preg av usikkerhet knyttet til egen væremåte, et ønske om å bli akseptert og om å passe inn. En fase i

livet der hun var sårbar for å rette seg etter andre. Kritikken hun fikk fra partneren ble veiledende for hvordan hun tenkte at hun burde handle, fremfor å identifiseres som en form for psykisk vold. Et annet element samtlige av kvinnene også poengterte om denne tiden i livet var uerfarenheten. Informantene fortalte at uerfarenhet med romantiske relasjoner gjorde det vanskelig for dem å sette grensen for normal og ikke-normal atferd i en romantisk relasjon. Dette kom fram i historien til Astrid.

«Jeg hadde ingen erfaring. Jeg hadde ingen tidligere erfaringer å sammenligne med, ikke sant. Så jeg visste ikke hvordan det egentlig skulle være, eller hvordan man var sammen når man var kjærester» (Astrid).

Astrid beskrev her sin manglende erfaring med romantiske relasjoner. Det fremsto i intervjuet med Astrid som at denne uerfarenheten gjorde henne sårbar i den forstand at hun ikke hadde noen rettesnorer for tolkningen av det hun opplevde i relasjonen. Videre påpekte hun at denne mangelen på retning også gjaldt den seksuelle relasjonen til partneren. Hun beskrev hvordan det å inngå en seksuell relasjon for henne fremsto som normalt i en kjærlighetsrelasjon, men at hun ikke hadde tanker om hva en seksuell relasjon nødvendigvis innebar, eller hva en kan forvente i en slik relasjon. Det neste sitatet illustrerer usikkerheten Astrid hadde rundt hva en seksuell relasjon innebar.

«Jeg tror det [kunnskap om at det er lov å si nei til sex] var litt generelt til å begynne med. At jeg tenkte at «neida, vi skulle jo ha sex, liksom, det er det man gjør når man er kjærester». Men, jeg tror ikke jeg på en måte tenkte så mye på at det skulle være fint for meg og» (Astrid).

I dette sitatet snakket Astrid om oppfatningen hun hadde om sex og romantiske relasjoner i starten av forholdet. Disse seksuelle opplevelsene, som gikk på bekostning av henne og som bar preg av tvang, definerte hun i etterkant av forholdet som seksuell vold. Underveis i forholdet anså hun derimot det som skjedde som en normal del av det å være kjærester, og tenkte at sex generelt var noe man måtte ha. Hun viste til at hun ikke hadde noen referanser for hva det ville si å være kjærester og hvordan man bør oppføre seg, noe som gjorde det vanskelig for henne å definere opplevelsene som uakseptable ettersom hun ikke hadde noen tidligere erfaringer å sammenligne med. Denne manglende erfaringen som førte til et definisjonsproblem reflekterer gråsonen som dette temaet illustrerer, og ble beskrevet av samtlige av informantene. Camilla fremhevet en annen faktor som relevant når hun i sine

beskrivelser påpekte hvordan den gradvise utviklingen av voldens alvorlighetsgrad kunne være en årsak til at hun opplevde å være uvitende da hun sto i volden.

«Jeg hadde ikke snøring da jeg sto i det [volden]. Jeg hadde ingen... Jeg husker når jeg kom hjem, og jeg forsto. Det var akkurat som at, «okay, det her har skjedd, du har vært gjennom dette». For han var så god på - det skjedde så gradvis. Mer og mer ting, som gjorde at han fikk mer og mer kontroll på meg. Så når jeg bodde hos han så hadde jeg ikke en tanke tror jeg, om at «han holder på å kontrollere meg nå»» (Camilla).

Det kommer fram i sitatet hvordan utviklingen av volden var en faktor som gjorde det utfordrende for Camilla å sette seg grenser for seg selv. Det gradvis eskalerende mønsteret, som i dette sitatet ble beskrevet i forbindelse med kontrollerende atferd, ble beskrevet på lignende måte av andre informanter når det gjaldt også andre former for vold.

Flere av informantene la stor vekt på skillet mellom fysisk og psykisk vold, og hvordan de opplevde at den psykiske volden i mindre grad var representativ for, eller verdig begrepet “vold”. Dette er noe som fremstilles å ha preget informantene i stor grad både da de var i forholdet, men også i ettertid. I det følgende sitatet beskrev Camilla psykisk vold som noe “usynlig”. Hun reflekterte over at dersom volden var mer synlig for henne, og lettere å definere, ville den passende reaksjonen vært mer åpenbar. Hun ga uttrykk for at hun hadde “foretrukket” fysisk vold framfor å ha måtte forholde seg til usikkerheten rundt, og følgene av, den psykiske volden.

«Det er kanskje rart å si, men av og til skulle jeg ønske at han var mer voldelig og at jeg kunne huske mer rundt de voldelige episodene. For det er den psykiske volden som... Ordene forsvinner liksom ikke, blåmerkene forsvinner. Det er det psykiske aspektet ved å være i et voldelig forhold som er vanskelig, for det er ikke konkret, det er bare ord. Det er så vanskelig å avdekke selv, at folk holder på med et psykologisk spill mot deg. Man skjønner jo at man blir slått. Jeg synes den delen av relasjonen er viktig å ta tak i. Når jeg forteller om dette til folk så er alle så opptatte av den fysiske volden, det er liksom det folk klarer å spørre om, sikkert fordi det er så konkret. Det er det man hører om, og ser på film. Men det er de psykiske greiene som er det tøffeste å stå i, også i ettertid» (Camilla).

Som Camilla illustrerte i sitatet ovenfor opplevdes den psykiske volden mer abstrakt og i større grad avhengig av en subjektiv tolkning sammenliknet med den fysiske volden. Hun poengterte også at man hører mer om fysisk vold og at det er dette fysiske aspektet folk ofte

assosierer med vold. Camilla beskrev altså her også en sosial faktor som kan ha problematisert hennes tolkning av opplevelsene. Disse vanskene med å definere den psykiske volden fant vi igjen hos alle informantene. Det kan ut fra datamaterialet virke som det var utfordrende å fortelle om voldserfaringer i det sosiale rom, dersom disse ikke innebar fysiske aspekt.

Ingen skam å snu, eller? I lys av prosessen vi presenterte innledningsvis i resultatdelen kan innholdet i det femte temaet beskrives som forsøk på å mestre den nye situasjonen de unge kvinnene sto i. Temaet representerer slik starten på siste fase av prosessen. Det kom i beskrivelsene til kvinnene fram at de hadde et ønske om å rettferdiggjøre valget de tok om å være sammen med partneren sin, både ovenfor seg selv og ovenfor andre. Temaet “Ingen skam å snu, eller?” refererer til nyanser i meningene de unge kvinnene reflekterte rundt at de hadde om forholdet da de sto i den aktive volden, og også hva de kommuniserte utad rundt forholdet.

Det kom gjentatte ganger fram i intervjuene at informantene kunne kjenne på en motstand mot å skulle ombestemme seg når det kom til valget de hadde tatt om å være i relasjonen. Sitatet fra Emma kan illustrere dette, hun fortalte her om sin reaksjon på venner og foreldres negativitet til partneren og forholdet.

«Jeg ble skikkelig defensiv, for «jeg kjenner han, det gjør jo ikke dere, så dere tar feil». Men jeg forsto jo alltid hvor de kom fra og jeg mente jo det samme jeg også, før jeg sto oppi det og før jeg ble ordentlig kjent med han. Men ja, jeg husker at jeg ble veldig defensiv. For igjen så husker jeg at jeg syntes det var flaut. Selv om jeg ikke hadde et bevisst forhold til hvor alvorlige overgrepene var der og da, for jeg så det jo ikke, så hadde jeg nok en tanke i bakhode som sa at «dette er ikke bra, de har jo rett» (Emma).

I dette sitatet nevnte Emma at hun hadde en slags bevissthet rundt at partneren ikke var bra for henne, og en tanke om at bekjente hadde rett når de kritiserte forholdet hun var i. Emma påpekte i sitatet at hun hadde et lignende inntrykk av partneren som sine nærmeste før hun ble kjent med han og sto i forholdet og den aktive volden, men at hun prøvde å motbevise dette. Hun fortalte at hun fikk et ytterligere behov for å beskytte partneren fordi hun synes det var flaut å kjenne at hun egentlig var litt enig når de nærmeste kritiserte forholdet deres. Det kom i Emmas beskrivelse fram at hun strevde med å innrømme at hun hadde tatt et dårlig valg, og at andre hadde rett om partneren. Dette ønsket om å motbevise andres oppfatning av

partneren, eller overbevise seg selv om at forholdet var bra, gikk igjen i informantenes beskrivelser, eksempelvis hos Filippa.

Det kom i beskrivelsene også frem at når de unge kvinnene merket at det begynte å skje ting i forholdet som ikke var bra, eller passende innenfor rammene for det de anså som et normalt parforhold, påvirket dette også hvordan de snakket om forholdet med andre. Det går igjen hos informantene at de aktivt holdt tilbake informasjon om forholdet og de negative sidene ved det. De unngikk å snakke om den psykiske volden, de skjulte blåmerker og de fremhevet heller de gode sidene ved forholdet. Det neste sitatet illustrerer Dina's bevissthet rundt venners meninger om partneren og om forholdet, og kan vise til hvordan en slik bevissthet gjorde at de unge kvinnene unngikk å dele informasjon som kunne bekrefte venners negative evaluering av partneren og gjennom dette mene at de hadde tatt et dårlig valg.

«De likte ikke hvordan han var, selv om de ikke visste noe av det han gjorde når de ikke var rundt. Rundt andre mennesker så var han jo som at ingenting var galt, men de likte han ikke og advarte meg flere ganger mot han. Det var liksom at han var ikke bra for meg. Det førte jo bare til at jeg ikke fortalte det som skjedde heller, med meg. For da kom de til å si det jeg ikke ville høre: «At jeg måtte komme meg bort derfra»» (Dina).

Hos flere av informantene hadde venner eller familie, fra starten av hatt en negativ holdning eller skepsis rettet mot parforholdet. Slik sitatet ovenfor av Dina illustrerer, kom det fram at informantene lærte at det ikke lønnet seg å dele informasjon om forholdet. Dina beskrev en frykt for at delingen av informasjon om det negative som skjedde skulle føre til at andre ville uttrykke sterke meninger om hva hun burde gjøre. Dette gikk igjen i de unge kvinnenens beskrivelser.

For mange av de unge kvinnene var dette relasjoner de hadde investert mye i, og gitt opp mye for. Dette illustreres i Camillas svar på spørsmål om hvordan det var å skjule hvordan hun hadde det.

«Det følte rett for meg å gjøre det. Det var nok sikkert og flaut å måtte innrømme at de hadde rett i at jeg ikke burde ha flyttet. Jeg ville jo vise dem at jeg hadde tatt et rett valg. Så jeg hadde ikke lyst til å gi opp det håpet om at alt kom til å ordne seg» (Camilla).

Camilla fortalte at hun den gang ville følt seg flau over å innrømme for familien at hun hadde gjort et feil valg og at de hadde hatt rett hele veien. Basert på sitatene i dette kapittelet

kan man få et inntrykk av at det betydde mye for disse unge kvinnene hvordan relasjonen de befant seg i fremstod utad. Basert på intervjuene kan det virke som de unge kvinnene opplevde at relasjonen de var en del av påvirket hvordan andre oppfattet deres identitet i negativ retning, og at det ble viktig for dem å forsøke å kompensere for dette. I sitatene ga de unge kvinnene uttrykk for at det var viktig for dem hva andre tenkte om dem og deres handlinger, og at de hadde en redsel knyttet til at andre skulle oppfatte dem på en måte som de selv ikke følte var representative for dem som individ. Astrid beskrev hvordan det hun hadde blitt med på skapte en skam hos henne, som gjorde det vanskelig for henne å være komfortabel med seg selv.

«Jeg tror det [skamfølelse] egentlig bare var, altså, hvordan kroppen min var blitt brukt. Jeg følte meg veldig ukomfortabel i egen kropp. At jeg hadde gjort ting jeg ikke skulle. At jeg hadde blitt med på ting jeg egentlig ikke skulle. Ja, jeg bare skammet meg over det, at jeg hadde blitt med på så mye, at jeg ikke hadde klart å si nei. For jeg skjønnte jo at jeg burde jo ha gjort det. Men, der og da så klarte jeg det ikke» (Astrid).

Sitatet av Astrid illustrerer at det lå mye skam knyttet til forholdet, kroppen og handlingene hun hadde blitt med på. Vi fant lignende beskrivelser hos de andre unge kvinnene, hvor de benyttet ordet “flaut” når de fortalte om ting de hadde blitt utsatt for. Astrid fortalte senere i intervjuet at denne skamfølelsen også var noe som hindret henne i å søke hjelp og fortelle om volden til andre. Det kan tenkes at skamfølelsen knyttet til valget av partner bidro til en slags form for avmakt hos de unge kvinnene, som de på en måte delvis bidro til å selv, som et resultat av frykt for å fremstå mislykket.

Tap av agens. Det siste og sjette temaet “Tap av agens” beskriver sammen med tema fem “Ingen skam å snu, eller?” hvordan den etablerte skamfølelsen hos de unge kvinnene fikk påvirkning på deres håndtering av relasjonen. Disse to temaene illustrerer sammen siste fase av prosessen.

I temaet «Tap av agens» illustreres spesifikt de unge kvinnenes bevissthet rundt egne ønsker og behov underveis i forholdet, samt uttrykkelsen av disse. Dette temaet kan sees på som en konsekvens av, eller i forbindelse med, prosessen der de unge kvinnene beskrev å miste seg selv. Som nevnt beskrev samtlige av informantene seg selv som sterke og handlekraftige individ, og flere av de unge kvinnene har brukt sine historier for å forsøke å bidra til en forskjell i ettertid. Uttrykket av agens i deres historier framsto gjennom deres beskrivelser likevel som relativt begrenset og de fortalte om et mønster der de til å begynne

med var opptatt av å uttrykke hva de selv mente og ville, men etterhvert ga mer og mer etter for partnerens meninger.

Tapet av agens viste seg å skje gradvis i parforholdet. Flere av de unge kvinnene beskrev at de tidlig i forholdet kunne uttrykke motstand mot partnerens ønsker og krav dersom de opplevde at han forsøkte å bevege seg over deres grenser. Noen av de unge kvinnene fortalte også om hyppige krangler tidlig i relasjonen, som vitner om at de forsøkte å stå opp for seg selv. Emma fortalte her hvordan hun forsøkte stå på sitt til å begynne med.

«Han var veldig tydelig på at han var interessert i å ligge med meg og jeg var tydelig på at jeg ikke ønsket det. Jeg husker vi endte opp med å gjøre ganske mye annet rart likevel og at jeg synes det var ubehagelig. Fra da av var det som om sex var blitt en greie. (...) Men jeg husker jeg holdt igjen veldig lenge. For en 16-åring er penetrerende sex veldig stort, og jeg tror ikke det ble det før fire fem måneder senere, fordi jeg brånektet» (Emma).

Emma uttrykte her tydelig at hun ikke ønsket å ha samleie med partneren, men at hun ga etter for andre seksuelle aktiviteter, noe som skapte ubehag. Hun beskrev likevel å ha gitt partneren sterk motstand, i form av å holde tilbake, brånekte på penetrerende sex. På lignende vis fortalte flere av de unge kvinnene at de sa mer i fra i begynnelsen av forholdet, men at det ble vanskeligere etterhvert som partneren presset dem mer og ble mer voldelig. Dette mønsteret kommer fram også i dette sitatet av Filippa.

«Jeg prøvde å holde på noen prinsipper i starten, men så ble det litt sånn at man orket ikke. Du orket ikke at han ble så sint og det å bli beskyldt hele tiden for noe du ikke har gjort. Det ble litt sånn bare. Ja, jeg hørte kanskje litt for mye etter da, men i tillegg kunne jeg jo også være prinsippfast, som førte til en del konflikter» (Filippa).

Det gikk igjen i de unge kvinnenenes historier at volden i forholdet eskalerte og at de opplevde økt motstand fra partneren i forbindelse med egne valg og ønsker utover i forholdet. Flere av informantene fortalte eksempelvis om kritikk fra partneren på valg av blant annet klesstil og hvem de var venn med. Samtlige av informantene opplevde at partneren kontrollerte deres sosiale omgangskrets og endte til slutt opp med å møte bare hans venner. De unge kvinnene beskrev uttrykk for agens, eksempelvis forsøk på å si imot partneren og stå opp for sine egne behov og ønsker. Dina illustrerer nedenfor hvordan dette kunne utspille seg i deres forhold.

«Jeg prøvde jo å forklare meg, og prøvde å si “men det er jo vennene mine, jeg vil snakke med dem”. Det skulle jo ikke skje noe sånt [refererer til partnerens påstand om utroskap]. Jeg ville bare ha makt selv til å snakke med dem. Jeg prøvde å si det, men han slo jo ned alt det jeg hadde av meninger. Så det var egentlig bare gråting og at jeg måtte unnskyldte meg for alt jeg hadde gjort egentlig. (...) Med en gang jeg prøvde å si noe i mot så var det bare at han begynte å rope og skrike og kalle meg ting og...» (Dina).

Hun beskrev her ønsket om å ha makt til å bestemme mer over sitt eget liv, men fortalte videre hvordan dette ble slått ned på og hvordan hun satt igjen som en skyldig part. Sitatet illustrerer slik hvordan den psykiske volden hang sammen med redusert agens.

Det synes altså å gå igjen at informantene i møte med partneren ble mer og mer handlingslammet, og at de mistet grepet om hva som var deres premisser. De beskrev at de med tid og motstand ble mer opptatt av å gjøre partneren fornøyd og å rette seg etter hans krav. Med dette tok informantene avstand fra egne valg og ønsker, og agensen deres ble redusert.

Når de unge kvinnene beskrev årsaken til at de i mindre grad ble opptatt av å uttrykke egne ønsker og ta selvstendige valg, ble kjærligheten i forholdet trukket frem. Flere av de unge kvinnene fortalte at de ga etter for partnerens ønsker og krav som et resultat av kjærligheten de hadde for han og som et forsøk på å gjøre partneren glad og fornøyd. Dette viser til et annet aspekt ved tapet av agens. Et håp om at relasjonen skulle repareres ble beskrevet hos mange av informantene. Som del av håpet om å gjenopprette relasjonen fortalte informantene at de ble villige til å strekke seg litt og litt lenger. Det kan virke som det ble vanskelig for dem å ta stilling til hva som var for mye. Filippa viser i neste sitat hvordan hun gjorde bevisste vurderinger knyttet til hva hun kunne gå med på og ikke, og brukte kjærligheten til han som argument for at hun burde tåle konsekvensene av de ulike handlingsalternativene.

«For min del var det alltid sånn at jeg vurderte «hvor ille er det for meg å ikke kunne drikke så mye», eller «hvor ille...», at jeg vurderte hver enkelt situasjon, og da tenkte jeg jo alltid sånn, «nei men jeg er jo glad i han så jeg trenger jo ikke å ha på meg det korteste skjørtet mitt» eller «jeg trenger ikke å ha han [en annen gutt enn partneren] på Instagram for vi er ikke så gode venner»» (Filippa).

Både volden og kjærligheten var altså faktorer kvinnene trakk frem som påvirket deres uttrykte agens. Tapet av agens viste seg derimot ikke bare underveis i forholdet. Valget om å bryte med partneren var for samtlige av de unge kvinnene også vanskelig å stå inne for. Flere av de unge kvinnene fortalte at de lette etter unnskyldninger utover volden for å forlate den voldelige partneren. Dette illustreres i de to neste sitatene.

«Da hadde jeg endelig en unnskyldning til å gå fra han. (...) Jeg sa at jeg var deprimert og at jeg måtte jobbe med meg selv. Alene. Og det var det jeg sa, for å komme meg bort derfra. Da måtte jeg ha en unnskyldning på en måte. Følte jeg» (Dina).

Dina fortalte at hun brukte depresjon som unnskyldning for å forlate partneren. I likhet med Dina benyttet også Astrid unnskyldninger som ikke var knyttet til volden i forholdet, unnskyldninger som hun beskrev at hun opplevde som mer valide grunner til å forlate han.

«Jeg hadde jo prøvd mange ganger å gjøre det slutt. Hadde sagt at det ikke funket. Jeg prøvde å finne sånne småting også, sånn som en gang han hadde røyket hasj. Da sa jeg at «nei nå vil jeg ikke være sammen, jeg vil ikke være sammen med noen som røyker hasj». Jeg prøvde alltid å finne sånne småting, som var en valid grunn til at jeg kunne slå opp med han» (Astrid).

Til tross for eksterne unnskyldninger som ikke kunne knyttes til volden, for å gjøre det slutt med partneren, vektla samtlige betydningen av støtte fra de nærmeste. Dette poengteres i Astrids sitat.

«Jeg prøvde jo flere ganger å komme meg ut av det, men det som til slutt gjorde at jeg faktisk fikk det til, det var når jeg snakket med broren min om det. Det var han som overtalte meg. Han satt med meg i rommet når jeg snakket med han [partneren] i telefonen, han gutten. Bare holdt meg gående da, for jeg hadde jo en tendens til å bare gi meg, sant. Og da satt han og støttet meg og, ja, fikk meg til å gjennomføre det til slutt» (Astrid).

Flere av de unge kvinnene fortalte at de hadde et behov for sosial støtte for å klare å forlate partneren. Samtlige av de unge kvinnene fortalte at de hadde forsøkt å ta opp temaet med sin partner gjentatte ganger, men at de ikke kom noen vei med dette. At venner eller familie tok et tak, og på sett og vis gjennomførte valget som de unge kvinnene tok, for dem, virket å være en nøkkel for våre informanter når det kom til å bryte ut av det voldelige parforholdet. Det viste seg altså å være et gradvis tap av agens utover i forholdet som også kom til uttrykk når de skulle forlate partneren.

Oppsummerende resultat

Som resultatdelen viser har vi gjennom analysen av datamaterialet kommet frem til seks overordnede temaer som sammen kan gi et innblikk i informantenes subjektive opplevelse av det voldelige parforholdet. Resultatet kan som nevnt illustreres som en prosess der de unge kvinnene ble gjort sårbare gjennom volden, ansvarliggjøringen, og manglende erfaring og referanser, noe som førte til diffuse grenser. Ut fra dette vokste det en skamfølelse som ble beskrevet som et hinder for å søke hjelp og støtte hos andre, og som førte til at handlingskraften eller agensen ble redusert. Prosessen med tilhørende temaer er illustrert i Figur 1.

Figur 1

Illustrasjon av prosessen der skam fører til redusert agens.

Resultatene belyser ulike sider av problemstillingen *“Hvordan oppstår skam som fenomen hos unge partnervoldsutsatte, og hvordan påvirkes deres håndtering av volden?”* ved å vise til faktorer som kan ha bidratt i utviklingen av skammen samt mulige konsekvenser av følelsen. Vi vil bevege oss videre til diskusjonskapittelet, der resultatene vil diskuteres opp mot problemstillingen samt den teoretiske rammen for studien.

Diskusjon

Formålet med studien var å øke innsikten i hvordan skam oppstår hos voldsutsatte og hvordan følelsen påvirker deres håndtering. Dataene er basert på fem unge kvinners retrospektive refleksjoner. Påfølgende diskusjonsdel tar utgangspunkt i resultatene som her drøftes i lys av problemstillingen og presentert teori. Diskusjonen er bygd opp etter prosessen vi tidligere har presentert i resultatdelen. Prosessen representerer hvordan vi tolker skamfølelsen å påvirke informantenes identitetsopplevelse og videre deres håndtering av

utfordringer i forholdet. Vi vil begynne med å redegjøre for det som vi anser som den første delen av prosessen, der de voldelige partnerne brøt de unge kvinnene ned. Videre går vi over til hvordan ansvaret de unge kvinnene fikk og hvordan diffuse grenser for hva som er vold og ikke påvirket opplevelsen av skam. Deretter drøfter vi hvordan skamfølelse påvirket de unge kvinnenes håndtering av egen situasjon. Avslutningsvis drøftes studiens begrensninger og implikasjoner.

Skammen får grobunn

Forskning viser at skam kan prege kvinner i voldelige parforhold (Beck et al., 2011; Lansky, 1987, s. 337). Vi ble interessert i om, og eventuelt hvordan denne skammen kunne utarte seg hos unge kvinner. Resultatene våre tyder på at skam var en fremtredende følelse hos samtlige av informantene. I denne delen av diskusjonen vil vi fokusere på faktorer vi tolker som betydningsfulle for utviklingen av skam hos de unge kvinnene.

Å bli brutt ned. I våre resultater deles den første fasen i prosessen der de unge kvinnene ble brutt ned og gjort sårbare for skam i to deler, «Et angrep på selvet» og «Ikke en slik jente». I datamaterialet kan det fremstå som at skammen blant annet kom som følge av en opplevelse av å ikke ha levd opp til egne og andres forventninger til en selv. En slik tolkning av resultatene vil kunne bekrefte (Lewis, 1995, s. 75) konseptualisering av skam som en negativ evaluering av selvet. Det kom tydelig frem av resultatene at volden i parforholdet gjorde noe med de unge kvinnenes forståelse og opplevelse av seg selv. Flere av informantene brukte uttrykket «flink pike» for å beskrive hvordan de forsto seg selv da de var ungdommer. Også informantene som ikke selv benyttet uttrykket «flink pike» kan gjennom sine selvbeskrivelser tenkes å passe inn i samme kategori, på ulike måter. I uttrykket legger vi blant annet de unge kvinnenes ønske om å handle på en passende eller samfunnsakseptert måte, ta gode valg, gjøre det bra på skolen og ha et stort sosialt nettverk hvor de kan utmerke seg på en eller annen måte. Samtlige av informantene i vår studie beskrev at de i etterkant av forholdet opplevde å være mer usikre på seg selv. McHugh og Frieze (2006) poengterer at redusert selvtillit under partnervold kan være en årsak til økt avhengighet av partneren. Noen av informantene gikk så langt som å si at de følte at de hadde mistet seg selv og opplevde stor likegyldighet overfor eget liv. I tillegg sa to av de unge kvinnene at de opplevde å bli deprimert som følge av forholdet, noe som bekrefter tidligere funn av psykiske vansker som hyppig konsekvens av opplevd partnervold som ung (Banyard & Cross, 2008). Med tanke på de unge kvinnenes utvikling av depresjon i etterkant av forholdet er det også interessant

hvordan skam muligens kan ha bidratt til dette, da flere studier finner en relasjon mellom depresjon og skam (Harper & Arias, 2004; Tangney et al., 1992).

Resultatene våre viser altså at de unge kvinnene ble utsatt for gjentakende psykisk vold og at dette påvirket deres selvoppfatning, da de begynte å tro på det som ble sagt om dem. Samtlige beskrev partneren som en viktig del av livet deres, en de hadde tillit til, noe som kan ha gjort ordene hans viktigere og mer betydningsfulle. Det kan virke som at det utover i forholdet vokste fram en følelse av å være mislykket. Dette tolker vi som en mulig grobunn for skammen. Oppsummert kan det se ut som de unge kvinnene utviklet skam knyttet til egen identitet som følge av den psykiske volden de ble utsatt for. Partnerens betydning i livet deres, samt de unge kvinnenes fokus på å bli likt og akseptert av andre kan tenkes å ha forsterket denne følelsen.

Voldsutsatte som offer, kognitiv dissonans. Vi så tendens til stigmatisering av voldsutsatte som gruppe i våre resultater. Flere av informantene fortalte at de hadde tanker om at folk flest ser ned på partnervoldsutsatte, ved at de tillegges egenskapen «svak». Chung (2007) beskriver en lignende tilnærming til voldsutsatte i sine resultater. Hans studie beskriver en holdning der lav selvtillit, personlige mangler og dårlig evne til å velge en god partner for seg selv anses som årsak til kvinnens manglende evne til å bryte med den voldelige partneren (Chung, 2007). Det kan av beskrivelsene til de unge kvinnene i vår studie fremstå som at de også hadde en tanke om at sterke jenter ikke havner i slike voldelige og destruktive forhold. Vi ble interessert i hvordan denne oppfatningen av voldsutsatte fikk betydning for deres opplevelse av å selv være i en slik situasjon.

Samtlige uttrykte at de anså partnervold som et tabubelagt tema, og at de tidligere også selv hadde stereotypiske tanker om hvilke kvinner som kunne havne i voldelige forhold og ikke. Resultatene tyder altså på at de som selv ikke har opplevd partnervold har en tendens til å ta avstand fra problematikken. Som resultatdelen «ikke en slik jente» viser, fortalte flere av de unge kvinnene at de aldri kunne tenke seg at dette kunne bli en aktuell problemstilling for dem personlig. Vi tolker det som at den psykologiske avstanden til tematikken opprettholdes gjennom dens tabubelagte natur. Det kan virke som vi møter historier om partnervoldsutsatte, med en tanke om at disse kvinnene er helt ulike oss selv. Med en forventning om at dette er svake og viljeløse kvinner, uten kontroll over egen tilværelse. Dette minner om holdningene man hadde til voldsutsatte kvinner i forskningslitteraturen på 80-tallet, da begrepet *the battered woman syndrome* ble hyppig brukt (Walker, 1984). I denne

tilnærmingen ligger det til grunn at de utsatte er selvforskyldte, at offerrollen kunne vært unngått om de hadde forsøkt hardere, tatt bedre valg eller grepet muligheten til en utgang da den bød seg. Dersom de unge kvinnene anså dette å være en gjeldende holdning i samfunnet da de sto i den aktive volden, kan det tenkes at dette bidro til økt skamfølelse knyttet til egen situasjon. Likevel kan forskning i dag tyde på at det er skjedd et skifte i denne tilnærmingen, der kvinnen i litteraturen nå tillegges en mer aktiv rolle og det antas at dersom hun blir i forholdet, er det grunnet mangel på eksterne ressurser (Barnett, 2001). Norges offentlige utredninger om kvinners helse (NOU 1999: 13) støtter hypotesen ved å påpeke behovet for økt satsing på kompetanse og samarbeid i offentlig sektor for kartlegging og oppfølging av partnervoldsutsatt. Likevel kan antagelsene våre informanter hadde om voldsutsatte tyde på at tilnærmingen der kvinnen ikke beskrives som selvforskyldt, er underkommunisert i samfunnet. Datamaterialet tyder på at det fremdeles ligger en overhengende skam knyttet til å være offer for partnervold, som videre kan ha konsekvenser for håndteringen. Det er interessant hvordan dette videre kan tenkes å redusere sannsynligheten for hjelpesøkningsatferd.

Det kan gjennom informantenes historier virke som de har strevd med å assosiere seg med kvinner som utsettes for vold. Det kan tenkes at de unge kvinnene opplevde en form for kognitiv dissonans da forholdet gradvis utviklet seg i negativ retning og volden begynte å etablere seg. Med kognitiv dissonans referer vi til en tilstand der følelser, tanker og atferd ikke er i overensstemmelse med hverandre. Eksempelvis når man handler på en måte som ikke er overens med ens verdier eller forventninger. For å redusere dette ubehaget vil man måtte endre atferden eller sine verdier (Festinger, 1957, s. 3). Vi tenker at informantenes opplevde avstand mellom egen identitet og det å skulle være et voldsoffer, utgjorde en grobunn for skamfølelse. Kognitiv dissonans kan tenkes å være underliggende for skamfølelsen, da skam vil kunne oppstå som et resultat av at man evaluerer seg selv og sin atferd opp mot andres og egne forventninger (Breslavs, 2013; Gilbert, 2000). Spørsmålet om hvor skammen oppstår er interessant. Våre resultater indikerer at skammen kom utenfra gjennom kvinnens opplevelse av at observatøren, eller hjelperen, hadde moralske forventninger til hennes handlinger.

De unge kvinnes tendens til å bagatellisere volden, blant annet ved å definere den som noe annet enn vold, tolkes av oss som et forsøk på å redusere den kognitive dissonansen, og videre skamfølelsen. I vårt datamateriale så vi eksempler på bagatellisering hos enkelte av

informantene også under intervjuet, ved eksempelvis bruk av betegnelsene «bare et lite overgrep» eller «bare litt vold», samt unnskyldninger og forklaringer som fraskrev partneren ansvaret for voldsepisoder. Vi fikk likevel under intervjuene inntrykk av at de unge kvinnene i dag anerkjente sine erfaringer og egen håndtering av disse, noe som indikerer at denne bagatelliseringen kan skyldes andre faktorer enn skam alene. Bagatelliseringen kan ha vært en strategi for å gjøre opplevelsene «lettere» å snakke om, ved at opplevelsene ble tillagt mindre kraft eller styrke.

Forsterkning av skammen

Vi vil nå gå videre i prosessen som ble presentert i resultatkapittelet, ved å fokusere på faktorer vi tolker som forsterkere av skamfølelsen. Herunder vil ansvarsfølelsen til de unge kvinnene og utfordringer med å sette grenser drøftes.

Skyld og ansvar. Som vi har presentert i teoridelen av denne oppgaven er skyld og skam tett knyttet sammen (Lewis, 1995, s. 75). Det er naturlig å tenke at når det er snakk om skam knyttet til vold, ville skammen knyttes til den skyldige parten, altså utøveren. Resultatene våre tyder likevel på at denne skammen ofte knyttes til den som utsettes for vold, framfor utøveren, og er slik forskjellig fra slik vi forventer at det skal være, eller slik vi normativt tenker det bør være. Det vokser frem en idé om at offeret er skyldig i sin egen lidelse, at det er noe med denne kvinnen som gjør at hun har havnet i denne situasjonen. Denne tanken er ikke noe den utsatte alene konstruerer, men avhenger av samfunnet rundt den utsatte.

Flere av de unge kvinnene uttrykte at de ikke ønsket å bli identifisert med offerrollen, verken da de sto i aktiv vold eller på intervjutidspunktet. De benyttet begrepet *voldsutsatt* framfor *voldsoffer*. Vi synes de unge kvinnenes motstand mot offerrollen er et interessant, og ikke minst et noe paradoksalt funn. Vi opplever at det er tydelige trekk i datamaterialet som tyder på at de unge kvinnene ble fratatt sin frihet til å handle og til å motstå partneren, og at begrepet *offer* derfor ville vært dekkende for deres situasjon. Spørsmålet om man kan være et offer uten å fratras sin verdighet oppstår. Det kan virke som de unge kvinnene forsto offerrollen som en karakteristikk ved individet, at kvinnen var et offer på bakgrunn av personlige egenskaper heller enn et offer som følge av relasjonen hun var en del av. Hvordan man tilnærmer seg offerrollen kan være interessant for videre forskning. Det kan være en faktor som gjør det vanskeligere å søke hjelp til å bryte ut.

At den voldsutsatte gir seg selv, eller blir pålagt ansvaret for volden som oppstår beskrives av Simonsen (2017) som et vanlig fenomen ved voldelige forhold. Dette får konsekvenser for hvordan den voldsutsatte videre kan forholde seg til volden. Det kom i våre resultater fram at de unge kvinnene ikke bare av partneren ble pålagt ansvaret, men at de også påtok seg ansvar selv. Denne unngåelsesatferden Simonsen beskriver, og som vi ser hos informantene er en normal reaksjon på partnervold, som vi finner igjen i forskningen, eksempelvis hos Tangney (1995). Dette stemmer overens med Chung (2007) sin studie som finner tendenser hos unge voldsoffer til å unnskyldte partnerens vold og ta ansvar for hans handlinger. Med tanke på de unge kvinnenes selvbeskrivelser som ansvarsfulle og pliktoppfyllende kan det også tenkes at det gjorde det mer naturlig for dem å ta på seg ansvaret også i relasjon med partneren.

Flere av informantene reflekterte rundt at det tok lang tid for dem å dele erfaringene sine med venner og hjelpeapparat fordi de følte at de var skyldige sin egen lidelse og at de skammet seg over situasjonen. En av informantene uttrykte for eksempel at det første hun tenkte da hun ble slått var at det ville være flaut om noen av naboene hadde hørt noe. Skamfølelsen fikk altså forrang foran både frykt, sorg og sinne, som er følelser det kan være naturlig at oppstår som reaksjon på vold. Skamfølelse som første reaksjon på vold, slik vi finner i våre resultater, tyder på at skammen er et sosialt fenomen. En ubehagelig følelse av å ha vært med på noe normativt galt, som man ønsker å skjule (Gilbert, 2000). Vi ser at informantene i vår studie ble opptatt av andres negative evalueringer, og at de heller enn å skyldte på partneren rettet sinne, aggresjon og skyld mot seg selv (Leith & Baumeister, 1998; Tangney, Wagner, Hill-Barlow, Marschall & Gramzow, 1996). Mye forskning knytter opplevd skyld- og skamfølelse til økt risiko for psykiske plager (Averill et al., 2002; Harper & Arias, 2004). Noe som kan forklare de psykiske utfordringene vårt utvalg beskrev å ha slitt med både under og i etterkant av relasjonen.

Med bakgrunn i resultatene våre tolker vi at de unge kvinnenes skamfølelse ble forsterket av deres opplevelse av skyld og ansvar for volden og forholdets problemer. Opplevelsen av skyld kan i tillegg ha bidratt til en negativ evaluering av selvet, en forsterkning av skammen, som videre kan ha påvirket de unge kvinnenes opprettholdelse av forholdet, økte avhengighet til partner, samt redusert psykisk helse.

Diffuse grenser. De unge kvinnene beskrev utfordringer med å definere det som skjedde som vold, dette kan diskuteres som en faktor som kan ha forsterket usikkerheten

rundt situasjonen. Det er mulig at dette kan ha hatt en effekt på skamfølelsen, noe som er interessant å drøfte videre. Informantene viste i sine beskrivelser til en bevissthet om at det som skjedde ikke var bra for dem, ved å eksempelvis sikte til at andre ikke ville evaluert det som skjedde som greit. Det kan for oss fremstå som at de sto i en situasjon hvor grensene for hva som var greit og ikke ble diffuse og uklare, noe som kan ha gjort det vanskelig å finne en passende måte å forholde seg til det som skjedde.

De unge kvinnenes usikkerhet kan tyde på at opplevelsen av vold ikke baserer seg på klare objektive tolkninger men er avhengig av en subjektiv oppfatning. Denne subjektive oppfatningen kan tenkes å ville påvirkes av en rekke faktorer, som tidligere erfaringer og kunnskap, samt partnerens tilnærming til situasjonen. (Walker, 2016, s. 108) påpeker i sin studie hvordan kontrollerende atferd fra partneren kan tolkes som noe positivt innledningsvis i forholdet. Dette så vi tegn til i vårt datamateriale. De unge kvinnene beskrev at de i starten satt pris på oppmerksomheten, at partnerens uttrykte sjalusi eller ønske om å ha kontroll på henne, ble sett på som en form for kjærlighet. Denne typen atferd ble i etterkant definert av de unge kvinnene som en form for psykisk vold.

Det er den psykiske volden som er hyppigst beskrevet i datamaterialet og den fysiske volden blir i hovedsak beskrevet som episodisk eller situasjonell, altså som en følge av konflikter (Kelly & Johnson, 2008). Samtlige av de unge kvinnene poengterte at det var vanskeligst å forholde seg til den psykiske volden. De forklarte usikkerheten rundt defineringen av blant annet kritikk, kontrollering og manipulering fra partneren med uerfarenhet og manglende referanser til denne typen vold. Vi kan se en mulig forklaring i hvordan vold som fenomen snakkes om. Vold som fenomen blir ofte assosiert med fysisk vold til tross for at begrepet referer til flere former, herunder psykisk vold (Isdal, 2000, s. 38). Fysisk vold er dessuten sterkere representert i film og litteratur, noe som kan gjøre denne formen for vold lettere å kategorisere. Kategoriseringen av atferden til partneren som vold, kan virke å ha vært utilgjengelig for kvinnene. Det kan tenkes at de unge kvinnene på bakgrunn av dette opplevde volden som berettiget, at muligheten til å ta avstand fra volden var redusert. Dette kan ha ført til at skammen ble forsterket.

Skammen som hinder

Vi har til nå gjort rede for hvordan vi forstår utviklingen av skammen hos de unge kvinnene i utvalget. Det er drøftet hvordan skammen kan tenkes å ha fått grobunn som et resultat av at de unge kvinnenes selv ble angrepet og at de opplevde en kognitiv dissonans i møte med volden i forholdet. Det viste seg i datamaterialet at de unge kvinnene opplevde skyldfølelse som følge av ansvaret de ble pålagt og vi har drøftet hvordan skyldfølelsen kan ha fungert som en forsterker av skamfølelsen. De unge kvinnenes begrensede kjennskap til psykisk vold og dens ulike uttrykk er også diskutert som en mulig faktor som kan ha forsterket usikkerheten og skammen i situasjonen. Enkelte av temaene i resultatkapittelet angår videre de unge kvinnenes mestring eller håndtering. Disse temaene «Ingen skam å snu - eller?» og «Tap av agens», viser til hva de aktivt gjorde eller hvordan de forholdt seg til det som skjedde. Vi vil nå videre drøfte hvordan skammen som utviklet seg hos de unge kvinnene kan tenkes å ha påvirket håndteringen av volden i forholdet.

Å stå for valget sitt. En håndteringsstrategi vi finner i resultatene er rettferdiggjøringen av egne valg, noe som illustreres i temaet «Ingen skam å snu - eller?». Samtlige av de unge kvinnene beskrev at de hadde vansker med å skulle innrømme at de hadde tatt et dårlig valg, da de så på seg selv som personer som generelt tok gode valg. For å opprettholde sitt eget selvbylde som en som tar gode valg kan det dermed tenkes at det ble viktig for de unge kvinnene å få det til å virke som at valget av partner og opprettholdelsen av forholdet var bra. Dette kan de ha oppnådd ved å skjule eller tilbakeholde informasjon om de negative aspektene, eller ved å legge inn mye innsats selv for å få forholdet til å fungere og fremstå som idyllisk. Det kan virke som at skammen ble større i møte med andres meninger. Dette funnet kan bekrefte forskning som peker på at kvinner som er opptatt av andres evaluering av forholdet og som føler ansvar for problemene, med større sannsynlighet vil kjenne på en følelse av å måtte rettferdiggjøre investeringen gjort i forholdet. Opplevelsen kan referere til fenomenet som på engelsk omtales som «Psychological entrapment» (Bell & Naugle, 2005). I de unge kvinnenes tilfelle kan det tenkes at de opplevde at de hadde investert mye tid og energi i relasjonen og partneren. Til tross for at forskning viser at det for unge ofte oppleves som et stort sosialt behov å ha en kjæreste (Chung, 2007), var ikke dette noe som kom tydelig fram hos våre informanter. Det sosiale behovet for å være del av en kjærlighetsrelasjon i ung alder kan likevel tenkes å ha vært en faktor som kan ha gjort det viktigere for dem å rettferdiggjøre opprettholdelsen av forholdet.

I vårt utvalg var ikke de unge kvinnene bare opptatte av andres mulige negative evaluering, men det fremsto som at de også selv opplevde å være usikre på valget sitt. Dette finner vi eksempler på i de unge kvinnenes uttalelser om at de til en viss grad forsto at det som skjedde ikke var bra, i tillegg til at flere fortalte at de gjentatte ganger hadde tanker om at de burde forlate partneren. Skammen kan tenkes å ha blitt forsterket både av opplevelsen av at andre tvilte på og kritiserte forholdet, men også av usikkerheten de selv kjente på. I tillegg kan det tenkes at de opplevde det ukarakteristisk for dem selv å «lyve» om forholdet og føre bekjente bak lyset, noe som ifølge Gilbert (2000) vil kunne bidra til skam.

Det er interessant hvordan rettferdiggjøringen de unge kvinnene drev med kan ha påvirket muligheten til å bryte ut av forholdet ved et tidligere tidspunkt. De unge kvinnene opplevde å måtte forsvare partneren og ta stilling til ham som noe positivt overfor sine nærmeste. Dette kan tenkes å ha bidratt til å øke terskelen ytterligere for å skulle bryte ut av forholdet. Et eventuelt brudd er noe som for de unge kvinnene kunne blitt å gå imot det de hele tiden hadde kjempet for, og ville dessuten krevd en innrømmelse overfor seg selv knyttet til begrensningene ved egen dømmekraft og evnen til å velge en god partner. Rettferdiggjørings-strategien vil dessuten kunne tenkes å redusere graden av sosial støtte de unge kvinnene fikk fra andre, ved at forholdet fremsto rosenrødt utenfra. Vi ser rettferdiggjøringen de unge kvinnene drev med som et aktivt forsøk på å håndtere situasjonen, videre vil vi drøfte hemmeligholdelsen som kom frem i resultatene og hvordan den kan sees på som en annen aktiv strategi.

Som resultatene våre viser drev de unge kvinnene med aktiv tilbakeholdelse av informasjon. I lys av Gilbert (2000) sin definisjon av skam, kan skjulingen av volden blant annet tolkes som et uttrykk for frykt for andres avsky. Vår tolkning er at de ved å skjule de negative aspektene fikk muligheten til å skjerme seg fra denne skammen.

Skam blir i enkelte sammenhenger sett på som noe positivt fordi den holder oss innenfor rammene for hva som er sosialt akseptabel, og at vi slik unngår å bli utstøtt (Behrendt & Ben-Ari, 2012; Engelstad, 2018; Gullestad, 2020). Da det kan virke som de unge kvinnenes erfaringer i det voldelige forholdet opplevdes for skammelig for å dele. Man kan i lys av våre resultater dermed argumentere for at skammen fikk negative konsekvenser og ble et hinder for håndteringen av relasjonen. Det kan tenkes at de unge kvinnene som et resultat av dette ble satt i en posisjon der de oppnådde mindre sosial støtte og hjelp fra andre, enn det som potensielt kunne vært tilfelle dersom de hadde vært mer åpne om forholdet sitt med sine

nærmeste eller helsetjenester. Likevel kan det tenkes at skammen som knyttes til å være en del av en voldelig relasjon for mange som opplever partnervold har positive konsekvenser, i form av at man får et ønske om å forlate forholdet.

Tap av agens. Resultatene i temaet «Tap av agens» viser hvordan jentene ble mindre og mindre handlekraftige ut i forholdet. Det kan ha virket som de ble mindre opptatt av å fremme sine egne ønsker og behov og ble underordnet partnerens uttrykkelse av agens. Kabeer (1999) beskriver dette som en negativ type agens, der agensen uttrykkes i form av å ta “makt over” noen. Man kan eksempelvis utøve denne agensen ved å benytte trusler, vold og tvang som middel for å fremme sine egne ønsker og behov (Kabeer, 1999).

Det er mulig at den sosiale strukturen de unge kvinnene befant seg i var med å redusere graden av agens de uttrykte (Cleaver, 2007). Dette viser til hvordan agens er et relasjonelt begrep, et resultat av samspillet mellom personen selv, miljøet rundt og det interpersonlige (Bandura, 2006; Harris & Dobson, 2015). Skam er som nevnt en følelse som oppstår som følge av opplevelsen av at egen atferd i konflikt med sosiale normer. Vår tolkning er videre at den voksende skammen rundt eget selv og egen atferd, førte til at agensen ble redusert. Vi anser det som mulig at skammen svekket bevisstheten rundt egne mål og ønsker, og at dette reduserte det Bandura (2006) beskriver som en av kjernedelene ved agens, nemlig intensjonalitet.

Rammene for hva en romantisk relasjon innebar framsto å ha vært utydelig for de unge kvinnene, noe som også kan ha gjort det utfordrende for dem å planlegge atferden sin framover, samt å regulere atferd underveis ettersom målet «et godt parforhold» var diffust. Dette kan referere til to av de øvrige kjernedelene ved agens; planlegging og selv-reaktivitet (Bandura, 2006).

En interessant debatt innenfor agensforskningen, er hvordan skyld og agens kan plasseres når det kommer til partnervold. Denne debatten problematiserer grunnprinsippet i psykologisk forskning om individet som et selvstendig vesen, med ansvar for egne tanker og handlinger. Trekker vi dette prinsippet inn i forskning på partnervold oppstår et dilemma knyttet til nettopp skyldplassering. Normativt ligger det til grunn at volden ikke er den utsattes skyld, men den utøvende. I dette ligger det at den utsattes handlinger ikke er årsak til volden. Når vi stiller krav til, eller forventer at kvinnene må avslutte forholdet, opprettholder vi derimot forståelsen av individet som et selvstendig vesen med ansvar for egne handlinger. Når kvinnene bruker tid på å bryte ut av forholdet, som i vår studie men også som empirien

viser er normalt, blir det problematisk å skape mening av agens hos voldsutsatte kvinner. Er disse kvinnene maktesløse, altså uten agens, eller er de ansvarlige for egen situasjon? Flere studier viser at agens formes i en sosiale verden og avhenger av personens mål (Björkdahl & Selimovic, 2015; Gillespie, 2012).

Vi har her drøftet hvordan skammen de unge kvinnene opplevde påvirket deres håndtering av forholdet gjennom at den bidro til en reduksjon av deres handlekraft, agens. Vår drøfting tyder på at det ikke er snakk om mangel på agens hos voldsutsatte kvinner, da vi åpenbart ser en form for uttrykkelse av agens i kvinnenens aktive bruk av strategier for å håndtere opplevelsen av å stå i aktiv vold. Vi ser at skammen får en rolle som styrer retningen av agensen som uttrykkes, og på den måten forstyrrer utøvelsen av agens slik vi tenker det normativt «bør» uttrykkes i en slik situasjon. Våre resultater viser også at de unge kvinnene dessuten ikke hadde forutsetninger til å definere erfaringene de ervervet i den voldelige relasjonen, basert på manglende referanser til andre former for vold enn den fysiske. Det er muligens urealistisk å forvente at de skulle handlet, eksempelvis brutt ut av forholdet eller søkt hjelp fra sine nærmeste, på grunnlag av så usikre definerte opplevelser.

Studiens begrensninger

Funnene gjort i studien er basert på dybdeintervju av fem informanter. Et så lite utvalg og det faktum at studien kun baserer seg på de unge kvinnenens tolkninger og historier vil ha betydning for resultatenes generaliserbarhet. Videre har vi kun innhentet informasjon fra en av partene i forholdet, dette kan også sees som en begrensning. Det er også viktig å poengtere at studien følger et fenomenologisk forskningsdesign, noe som får følger for hvordan studiens resultater kan forstås. Analysen vil som følge av det teoretiske fundamentet til IPA bære preg av en dobbel hermeneutikk, en tolkning gjort av både informantene selv og videre av oss som forskere. Studien forsøker å nærme seg informantenes eget indre liv og subjektive oppfatning. I lys av studiens kvalitative natur kan resultatene dermed ikke sees på som en objektiv beskrivelse av skam som fenomen eller av livet som ung i et voldelig partnerforhold. Dette vil igjen begrense generaliserbarheten til funnene. Man kan likevel argumentere for at kvalitativ forskning, derunder denne studien, er nyttige tilskudd til litteraturen for å utvikle en dypere forståelse for fenomener. Herunder kan vår studie tenkes å bidra med en forståelse av skam som fenomen blant unge partnervoldsutsatte, hvordan den utvikles og hvordan konsekvenser den får for håndtering.

Vi ser videre noen begrensninger med henhold til gjennomføringen av intervjuene, da endringer knyttet til Covid-19 førte til at intervjuene ikke kunne gjennomføres med fysisk oppmøte. Dette kan muligens ha hatt konsekvenser for kontakten vi fikk med informantene under intervjuet og dermed for kvaliteten på datamaterialet. Likevel kan det at alle intervjuene ble gjennomført på lik måte ved hjelp av digitale løsninger også gi et bedre grunnlag for sammenlignbare resultater. Det antas at dagens unge er godt vant med digitale løsninger, så det er usikkert hvor stor effekt dette har hatt.

Dagens unge har et stort fokus på å prestere godt, være selvstendige og samtidig bli akseptert og likt av andre (Bakken, 2019), lignende verdier fant vi også blant våre informanter. Det er derfor mulig å argumentere for at utvalget til en viss grad kan tenkes å representere unge kvinner i dagens samfunn. Likevel vil et utvalg på fem aldri kunne si noe om unge kvinner i Norge generelt. Utvalget kan også sies å mangle en etnisk og kulturell variasjon, da alle informantene kom fra etnisk norske familier. Ulike kulturelle bakgrunner blant informantene kunne muligens bidratt til å nyansere aspekter ved fenomenet skam ytterligere.

For oss ble det ikke relevant å differensiere mellom ulike typer vold, da vold er komplekst og vi i denne studien ønsket å gå bredt ut og se på opplevelsen av vold som helhet. Denne tilnærmingen der det refereres til vold som et samlebegrep kan likevel ses på som en begrensning da en differensiering eller avgrensning til en enkelt form for vold kunne bidratt til å nyansere funnene ytterligere.

Studiens implikasjoner

Studien vår kan tyde på at det trengs mer kunnskap om ulike former for vold, deriblant de mer usynlige formene, som psykisk vold. Basert på våre resultater tror vi unge kvinner bør ha større tilgjengelighet av informasjon om dette for å være bedre rustet til å identifisere og kategorisere egne opplevelser.

Holdningene til partnervold som fenomen og voldsutsatte i samfunnet kan sies å være i konstant endring. Endringer i tilnærming til kvinnens rolle i partnervold i litteraturen og ny kunnskap om dynamikken har hjulpet et stykke på veien med tanke på å lette ansvaret og fjerne skylden fra kvinnen (Anderson & Saunders, 2003; Barnett, 2001; Fleming & Resick, 2017; Simonsen, 2017). Dette kan dermed ha gjort temaet mindre tabubelagt. Karaktertrekk ved kvinnen benyttes ikke lenger som begrunnede årsak til at hun ender opp i voldelige

forhold. Kvinnens aktive kamp for overlevelse er derimot kommet bedre frem i litteraturen. Vår studie kan likevel tyde på at de unge kvinnene i utvalget satt med en noe snever definisjon av offerbegrepet, en definisjon som omfattet karakteristikk ved individet heller enn situasjonen. En definisjon av offerbegrepet som baserer seg på situasjon heller enn person åpner for at hvem som helst kan være et offer i lys av situasjonen de står i. En definisjon som baserer seg på personlighetskarakteristikk, slik vi fant i vår studie, avhenger av at offeret må kjennetegnes av trekk som eksempelvis svak, liten og handlingslammet. Slik kan offerbegrepet for våre informanter ha opplevdes stigmatiserende og skammelig. Det kan tenkes å ha blitt viktigere å skape avstand mellom egen situasjon og rollen som partnervoldsoffer. Studien vår tyder derfor på at det er behov for en holdningsendring knyttet til offerbegrepet i dagens samfunn. Hvordan dagens unge definerer offerbegrepet kan være interessant for videre forskning.

Hjelpeinstansers, foreldres og læreres bevissthet om hvordan følelsene av skam, skyld og ansvar kan prege unge kvinner i voldelige forhold sin opplevelse av selvet og håndtering av volden, kan også tenkes å bidra til at de får hjelp tidligere. Dette kan tenkes å bidra ved at disse «aktørene» kan nærme seg de voldsutsatte på en måte som i mindre grad forsterker skam- og skyldfølelse og dermed også kan komme rundt de unges kvinners rettferdiggjøring og hemmeligholdelse. Slik kan det bli mer åpenhet rundt parforholdet og dermed også muligens lettere for unge kvinner å differensiere og kategorisere det som skjer som noe skadelig heller enn skammelig.

Konklusjon

Studien er en fortolkende fenomenologisk analyse av fem dybdeintervju av unge kvinner med egenerfaring som partnervoldsutsatte. Studien tar utgangspunkt i problemstillingen «*Hvordan oppstår skam som fenomen hos unge partnervoldsutsatte, og hvordan påvirkes deres håndtering av volden?*». De unge kvinnene beskrev få episoder med fysisk vold, mens den psykiske volden, samt seksuell vold hos noen, var mer fremtredende i datamaterialet. Det kan av resultatene virke som det hos de unge kvinnene lå en underliggende skam knyttet til egen identitet og egen håndtering av situasjonen. Vi forstår funnene som en del av en prosess der de unge kvinnene gikk fra å være selvstendige og pliktoppfyllende til å etter hvert gradvis utøve mindre agens i livet sitt. Som modererende faktor i denne prosessen fant vi skamfølelsen. Skam virket å utvikle seg som følge av at de unges kvinners identitet ble angrepet og at de ble utsatt for erfaringer som de strever med å

skape mening av på bakgrunn av sin selvoppfatning. Skyld, ansvar og vansker med å definere volden tolket vi som forsterkere av skamfølelsen. Den voksende skammen så vi videre i sammenheng med de unge kvinnenes atferd i forholdet, der hemmeligholdelse av forholdets negative aspekter og rettferdiggjøring av valget om å være med partneren kan forstås som forsøk på å redusere skamfølelsen. Som en ytterligere konsekvens av skammen knyttet til egen identitet og situasjonen, så vi endring av uttrykt handlingskraft, altså agens.

Vår studie er et nyttig bidrag til litteraturen om partnervold blant unge, da funnene gir større innsikt i hva unge voldsutsatte trenger og hvordan vi kan gi dem adekvat hjelp. Vi så flere eksempler på at de unge kvinnene brukte aktive strategier for å håndtere egne opplevelser i vårt datamateriale. Vår studie avkrefter dermed at voldsutsatte kvinner er passive og handlingslammede. Likevel så vi at manglende kunnskap om psykiske og seksuelle voldsuttrykk, samt stereotypiske holdninger til partnervoldsoffer var med å hindre uttrykkelsen av agens hos informantene. Dette indikerer at det bør satses på en holdningsendring i befolkningen for å redusere muligheten for at skammen får grobunn. Funnene understreker også behovet for mer tilgjengelig kunnskap om ulike former for vold, og kanskje spesielt psykiske og seksuelle former for vold.

Vår studie representerer en begynnende forståelse av hvordan skamfølelse kan oppstå og utarte seg hos unge partervoldsutsatte, men det bør forskes mer på hvordan skam har konsekvenser for hjelpesøkingatferd og bearbeidelsen av opplevelsene i ettertid av forholdet.

Referanser

- Aakvaag, H. F., Thoresen, S., Wentzel-Larsen, T., Dyb, G., Røysamb, E. & Olf, M. (2016). Broken and guilty since it happened: A population study of trauma-related shame and guilt after violence and sexual abuse. *Journal of affective disorders*, 204, 16-23.
<https://doi.org/10.1016/j.jad.2016.06.004>
- Abrahams, H. (2007). *Supporting Women after Domestic Violence: Loss, Trauma and Recovery*. Jessica Kingsley Publishers.
- Alsaker, K., Moen, B. E., Nortvedt, M. W. & Baste, V. (2006). Low health-related quality of life among abused women. *Quality of life research*, 15(6), 959.
<https://doi.org/10.1007/s11136-006-0046-4>
- Anderson, D. K. & Saunders, D. G. (2003). Leaving an abusive partner: An empirical review of predictors, the process of leaving, and psychological well-being. *Trauma, Violence, & Abuse*, 4(2), 163-191. <https://doi.org/10.1177/1524838002250769>
- Averill, P. M., Diefenbach, G. J., Stanley, M. A., Breckenridge, J. K. & Lusby, B. (2002). Assessment of shame and guilt in a psychiatric sample: A comparison of two measures. *Personality and Individual Differences*, 32(8), 1365-1376.
[https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(01\)00124-6](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00124-6)
- Bandura, A. (2006). Toward a psychology of human agency. *Perspectives on psychological science*, 1(2), 164-180. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6916.2006.00011>
- Bakken, A. (2019). *Ungdata 2019: Nasjonale resultater* (NOVA Rapport 9/19). Velferdsforskningsinstituttet NOVA.
- Banyard, V. L. & Cross, C. (2008). Consequences of teen dating violence: Understanding intervening variables in ecological context. *Violence against women*, 14(9), 998-1013.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1177/1077801208322058>
- Barnett, O. W. (2001). Why battered women do not leave, part 2: External inhibiting factors—social support and internal inhibiting factors. *Trauma, Violence, & Abuse*, 2(1), 3-35. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/1524838001002001001>
- Beck, J. G., McNiff, J., Clapp, J. D., Olsen, S. A., Avery, M. L. & Hagewood, J. H. (2011). Exploring negative emotion in women experiencing intimate partner violence: Shame,

- guilt, and PTSD. *Behavior therapy*, 42(4), 740-750.
<https://doi.org/10.1016/j.beth.2011.04.001>
- Behrendt, H. & Ben-Ari, R. (2012). The positive side of negative emotion: The role of guilt and shame in coping with interpersonal conflict. *Journal of Conflict Resolution*, 56(6), 1116-1138. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/0022002712445746>
- Bell, K. M. & Naugle, A. E. (2005). Understanding stay/leave decisions in violent relationships: A behavior analytic approach. *Behavior and Social Issues*, 14(1), 21-46. <https://doi.org/https://doi.org/10.5210/bsi.v14i1.119>
- Björkdahl, A. & Selimovic, J. M. (2015). Gendering agency in transitional justice. *Security Dialogue*, 46(2), 165-182. <https://doi.org/10.1177/0967010614552547>
- Breslavs, G. M. (2013). Moral emotions, conscience, and cognitive dissonance. *Psychology in Russia*, 6(4), 65. <https://doi.org/10.11621/pir.2013.0405>
- Chao, Y.-H., Cheng, Y.-Y. & Chiou, W.-B. (2011). The psychological consequence of experiencing shame: Self-sufficiency and mood-repair. *Motivation and Emotion*, 35(2), 202. <https://doi.org/https://doi.org/10.1007/s11031-011-9208-y>
- Chung, D. (2007). Making meaning of relationships: Young women's experiences and understandings of dating violence. *Violence against women*, 13(12), 1274-1295. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/1077801207310433>
- Cleaver, F. (2007). Understanding agency in collective action. *Journal of human development*, 8(2), 223-244. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/14649880701371067>
- Collins, W. A. & Steinberg, L. (2007). Adolescent development in interpersonal context. *Handbook of child psychology*, 3, 562-577.
- Draucker, C. B., Martsolf, D. S., Stephenson, P., Heckman, T., Ferguson, C. P., Perkins, S. & Cook, C. B. (2012). Types of aggressive relationships in adolescent dating violence. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 21(5), 516-539. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/1049732312449388>
- Dutton, M. A. (1993). Understanding women's responses to domestic violence: A redefinition of battered woman syndrome. *Hofstra Law Review*, 21(4), 2.

- Dutton, M. A. (1996). Critique of the "battered woman syndrome" model. *National Electronic Network on Violence Against Women*.
- Engelstad, I. (2018). Skammens ansikter. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 5, 2018.
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance* (bd. 2) Stanford university press.
- Finlay, L. (2009). Debating phenomenological methods. I *Hermeneutic phenomenology in education* (s. 15-37). Brill Sense.
- Fleming, C. E. & Resick, P. A. (2017). Help-seeking behavior in survivors of intimate partner violence: Toward an integrated behavioral model of individual factors. *Violence and victims*, 32(2), 195-209. <https://doi.org/10.1177/0886260518794508>
- Gilbert, P. (2000). The relationship of shame, social anxiety and depression: The role of the evaluation of social rank. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 7(3), 174-189. [https://doi.org/10.1002/1099-0879\(200007\)7:3<174::AID-CPP236>3.0.CO;2-U](https://doi.org/10.1002/1099-0879(200007)7:3<174::AID-CPP236>3.0.CO;2-U)
- Gilbert, P., Allan, S., Brough, S., Melley, S. & Miles, J. (2002). Relationship of anhedonia and anxiety to social rank, defeat and entrapment. *Journal of affective disorders*, 71(1-3), 141-151. [https://doi.org/10.1016/S0165-0327\(01\)00392-5](https://doi.org/10.1016/S0165-0327(01)00392-5)
- Gillespie, A. (2012). Position exchange: The social development of agency. *New ideas in psychology*, 30(1), 32-46. <https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2010.03.004>
- Giorgi, A. (1989). Some theoretical and practical issues regarding the psychological phenomenological method. *Saybrook review*, 7(2), 71-85.
- Goss, K., Gilbert, P. & Allan, S. (1994). An exploration of shame measures—I: The other as Shamer scale. *Personality and Individual Differences*, 17(5), 713-717. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(94\)90149-X](https://doi.org/10.1016/0191-8869(94)90149-X)
- Gullestad, S. (2020). Blikket utenfra. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 2020, 435-439.
- Harder, D. W. & Lewis, S. J. (1987). The assessment of shame and guilt. I J. N. Butcher & C. D. Spielberger (Red.), *Advances in personality assessment* (s. 89-114). Lawrence Erlbaum Associates.

- Harper, F. W. & Arias, I. (2004). The role of shame in predicting adult anger and depressive symptoms among victims of child psychological maltreatment. *Journal of Family Violence*, 19(6), 359-367. <https://doi.org/https://doi.org/10.1007/s10896-004-0681-x>
- Harris, A. & Dobson, A. S. (2015). Theorizing agency in post-girlpower times. *Continuum*, 29(2), 145-156. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/10304312.2015.1022955>
- Hickman, L. J., Jaycox, L. H. & Aronoff, J. (2004). Dating violence among adolescents: Prevalence, gender distribution, and prevention program effectiveness. *Trauma, Violence, & Abuse*, 5(2), 123-142. <https://doi.org/10.1177/1524838003262332>
- Hird, M. J. (2000). An empirical study of adolescent dating aggression in the UK. *Journal of adolescence*, 23(1), 69-78. <https://doi.org/https://doi.org/10.1006/jado.1999.0292>
- Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Iversen, A. & Rymoen, K. (2016). Nyanser av vold? Unge jenters erfaringer i voldelige kjærestrelasjoner. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 16(2), 3-22.
- Johnson, M. P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and the Family*, 283-294. <https://doi.org/https://doi.org/10.2307/353683>
- Johnson, M. P. (2006). Conflict and control: Gender symmetry and asymmetry in domestic violence. *Violence against women*, 12(11), 1003-1018. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/1077801206293328>
- Kabeer, N. (1999). Resources, agency, achievements: Reflections on the measurement of women's empowerment. *Development and change*, 30(3), 435-464. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/1467-7660.00125>
- Kaura, S. A. & Lohman, B. J. (2007). Dating violence victimization, relationship satisfaction, mental health problems, and acceptability of violence: A comparison of men and women. *Journal of Family Violence*, 22(6), 367-381. <https://doi.org/https://doi.org/10.1007/s10896-007-9092-0>
- Kelly, J. B. & Johnson, M. P. (2008). Differentiation among types of intimate partner violence: Research update and implications for interventions. *Family court review*, 46(3), 476-499. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1744-1617.2008.00215.x>

- Kroll, J. & Egan, E. (2004). Psychiatry, moral worry, and the moral emotions. *Journal of Psychiatric Practice*, 10(6), 352-360.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1097/00131746-200411000-00003>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Interviews: Learning the craft of qualitative research interviewing* Sage.
- Lansky, M. (1987). Shame and domestic violence. I L. N. Donald (Red.), *The many faces of shame* (s. 335-362). New York: Guilford press.
- Leith, K. P. & Baumeister, R. F. (1998). Empathy, shame, guilt, and narratives of interpersonal conflicts: Guilt-prone people are better at perspective taking. *Journal of personality*, 66(1), 1-37. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/1467-6494.00001>
- Lester, D. (1998). The association of shame and guilt with suicidality. *The Journal of Social Psychology*, 138(4), 535–536.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1080/00224549809600407>
- Lewis, M. (1995). *Shame: The exposed self*. Simon and Schuster.
- Loke, A. Y., Wan, M. L. E. & Hayter, M. (2012). The lived experience of women victims of intimate partner violence. *Journal of Clinical Nursing*, 21(15-16), 2336-2346.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2012.04159.x>
- Makepeace, J. M. (1981). Courtship violence among college students. *Family relations*, 97-102. <https://doi.org/https://doi.org/10.2307/584242>
- McHugh, M. C. & Frieze, I. H. (2006). Intimate partner violence: New directions. *Annals-New York Academy of Science*, 1087, 121.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1196/annals.1385.011>
- NOU 1999: 13. (1999). *Kvinnens helse i Norge* Sosial- og helsedepartementet.
- Pape, H. (2003). Vold og krenkelser i unge menneskers parforhold. *Tidsskrift for den Norske Legeforening*, 123(15), 2016-2020.
- Pape, H. (2011). Alkohol og vold I nære relasjoner. *Rus & samfunn*, 5(05), 14-16.
- Patzel, B. (2001). Women's use of resources in leaving abusive relationships: A naturalistic inquiry. *Issues in Mental Health Nursing*, 22(8), 729-747.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1080/01612840152712992>

- Schei, B., Haaland, T. & Clausen, S. (2005). Vold mot kvinner i Norge. *Vold i parforhold. NIBR-rapport, 3*. <https://doi.org/https://doi.org/10.7577/nibr/rapport/2005/3>
- Simonsen, H. N. (2017, 16. april 2018). Å være offer for vold i nære relasjoner. Hentet 22. oktober 2020 fra <https://www.psykologforeningen.no/publikum/informasjonsvideoer/videoer-om-livsutfordringer/aa-vaere-offer-for-vold-i-naere-relasjoner>
- Skjørten, K. (2004). Kvinnemishandling–kunnskap og politikk. *Kvinneforskning, (3)*, 63-75.
- Smith, J. A., Flowers, P. & Larkin, M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis. Theory, Method and Research* (1. utg.). London: SAGE.
- Smith, J. A. & Osborn, M. (2015). Interpretative Phenomenological Analysis. I J. A. Smith (Red.), *Qualitative psychology : a practical guide to research methods* (s. 24-52). Los Angeles: Sage.
- Statistisk sentralbyrå. (2005). *Levekårsundersøkelsene 1997-2004: I familiefasens vold*. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/i-familiefasens-vold>
- Tangney, J. P. (1995). Recent advances in the empirical study of shame and guilt. *American Behavioral Scientist, 38*(8), 1132-1145. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/0002764295038008008>
- Tangney, J. P., Stuewig, J. & Hafez, L. (2011). Shame, guilt, and remorse: Implications for offender populations. *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology, 22*(5), 706-723. <https://doi.org/10.1080/14789949.2011.617541>
- Tangney, J. P., Wagner, P., Fletcher, C. & Gramzow, R. (1992). Shamed into anger? The relation of shame and guilt to anger and self-reported aggression. *Journal of personality and social psychology, 62*(4), 669. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.62.4.669>
- Tangney, J. P., Wagner, P. E., Hill-Barlow, D., Marschall, D. E. & Gramzow, R. (1996). Relation of shame and guilt to constructive versus destructive responses to anger across the lifespan. *Journal of personality and social psychology, 70*(4), 797. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.4.797>

- Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (2014). *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv* (Rapport nr 1/2014) Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress.
- Tracy, J. L. & Robins, R. W. (2004). Putting the Self Into Self-Conscious Emotions: A Theoretical Model. *Psychological Inquiry*, 15(2), 103-125.
https://doi.org/https://doi.org/10.1207/s15327965pli1502_01
- Walker, L. A. (1984). Battered women, psychology, and public policy. *American Psychologist*, 39(10), 1178. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.39.10.1178>
- Walker, L. E. (2016). *The battered woman syndrome* Springer publishing company.
- Wekerle, C. & Wolfe, D. (1999). Dating violence in mid-adolescence-Empowering youth to promote healthy relationships. *Clinical Psychology Review*, 19, 435-456.
[https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0272-7358\(98\)00091-9](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0272-7358(98)00091-9)
- Wolfe, D. A. & Feiring, C. (2000). Dating violence through the lens of adolescent romantic relationships. *Child maltreatment*, 5(4), 360-363.
<https://doi.org/10.1177/1077559500005004007>
- Wood, M., Barter, C. & Berridge, D. (2010). *Standing on my own two feet: Disadvantaged Teenagers, Intimate Partner Violence and Coercive Control*. National Society for the Prevention of Cruelty to Children. Hentet fra:
<http://clock.uclan.ac.uk/14639/1/standing-own-two-feet-report.pdf>
- World Health Organization. (2020). Definition and typology of violence. Hentet 4. desember 2020 fra <https://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/>

Vedlegg 1 - Intervjuguide

Dette forskningsprosjektet ønsker å undersøke hvordan partnervold oppleves av de som påføres vold av sine kjærester, og det er i denne anledningen at vi ønsker å snakke med deg. I løpet av intervjuet vil vi sannsynligvis få opplysninger om kjæresten din som kan være av fortrolig art. Vi vil be deg, så langt det lar seg gjøre, om å ikke gi oss opplysninger om kjæresten din som kan bidra til at han/hun identifiseres. Når det er sagt, vil vi selvfølgelig følge forskningsetiske retningslinjer om anonymitet, og vi vil anonymisere eventuelle personidentifiserbare opplysninger før vi lagrer og anvender dette materialet i forskning. Det betyr at ingen av dere – dvs. verken du eller kjæresten din - skal kunne gjenkjennes når vi bruker dette materialet i vår forskning.

Videre, og som nevnt i informasjonsskrivet som du har fått, har du rett til å trekke deg fra dette intervjuet når som helst, dvs. både i løpet av intervjuet og etter at intervjuet er gjennomført. Det eneste du trenger å gjøre er å kontakte Anne Iversen (kontaktopplysninger står på informasjonsskrivet → og vi vil sende deg en ny mail med dette informasjonsskrivet).

I tillegg: vi tar opp denne samtalen slik at vi kan bevare nøyaktigheten i dine opplevelser og beskrivelser. Er det greit? Før vi begynner selve intervjuet – har du noen spørsmål rundt dette?

Demografi

- Personlige opplysninger, sammenlignbare data

Kan du fortelle litt om deg selv?

- Alder, utdanning, sivil status ol

Hadde du erfaringer med vold før denne dette forholdet? Evt hvilke?

- Familie og/eller tidligere kjærester?
- Egne og/eller andres?

Relasjonen

- Praksis og prosess: handlinger, roller, håndtering, opplevelser

Kan du fortelle om begynnelsen av forholdet?

- Hvordan/hvor møttes dere?
- Hvor gamle var dere?
- Hva var det med han som var så spesielt?
- Hvordan utviklet forholdet seg?

Hvordan kom volden inn i relasjonen?

- Den første: hvordan var det den første gangen han utøvde vold mot deg?
- Før, underveis og etterpå
 - o Hva ledet opp til den episoden?
 - o Hva gjorde han?
 - o Hva gjorde du?
 - o Hvordan reagerte du på dette?
- Den vanlige:
 - o Før, underveis og etterpå
 - o Hva var de vanligste formene for vold som han utøvde? Fysisk, psykisk, seksuell, økonomisk
 - o Variasjoner i volden (grov eller ikke)
 - o Hvilke situasjoner ledet vanligvis til vold? Alkohol, sjalusi ol.
 - o Hva gjorde han etterpå? Unnskyldte seg, rettferdiggjorde volden, gråt?
 - o Hvordan reagerte/håndterte du dette? Hva, hvordan ol.

- o Hvor ofte skjedde dette? Ulik hyppighet for ulike former for vold? Jevnlig, syklisk – eller episodisk?
- Den spesielle (?): Er det en voldshendelse som du husker spesielt?
 - o Før, underveis og etterpå?
 - o Hva skjedde?
 - o Hva gjorde denne spesiell?
- Den siste:
 - o Før, underveis og etterpå
 - o Husker du den siste volden? Hva skjedde?
 - o Hvorfor ble dette den siste?
- Hvordan avsluttet du forholdet? Kan du fortelle om denne prosessen?
 - o Hvordan foregikk dette?
 - o Enkelt brudd eller redsel?
 - o Andres hjelp?
- Er det noe som kunne ha fått deg til å bli i forholdet?
 - o Hvilke elementer?

Konsekvensene av volden

- Selvforståelse, endringer

Hvordan ser du på dette forholdet nå i dag?

- Relasjonen
- Volden
- Årsaksforklaringer – hvorfor skjedde dette?

Har denne relasjonen forandret deg på noen måter?

- Evt. hvordan? Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvilke tanker har du knyttet til å skulle gå inn i et nytt forhold?

- Er i ett forhold allerede?
- Endret syn eller ikke?

Hvis du sammenligner den jenten/kvinnen du var når du gikk inn i den voldelige relasjonen med den jenta/kvinnen du er i dag – har du endret deg?

- Evt hvilke endringer?

Fremtid, hvem er du nå?

- Selvførståelse + endringer på lang sikt
- Fremtidsutsikter, planer og drømmer

Avslutning

- Vi har snart vært gjennom spørsmålene våre – er det noe vi ikke har spurt om som du synes er viktig for å forstå din opplevelse?
- Hva, hvorfor viktig?

Er det noen ting du er redd for at vi skal misforstå?

- Ting du har sagt, beskrevet el.
- Handlinger og roller til deg eller din tidligere partner

Etterreaksjoner – det kan godt være at du får reaksjoner, vonde følelser ol.

- Hjelpeinstanser – vi sender en oversikt på mail etter dette intervjuet.

Takk for at du ville delta i denne undersøkelsen og dele erfaringer!

Vedlegg 2 - Informasjonsskriv

“Når kjæresten slår” - En kvalitativ studie av partnervold blant unge

Ønsker du å delta i et forskningsprosjekt om partnervold blant unge? Nedenfor beskrives både forskningsprosjektet nærmere, hva deltakelse innebærer for deg, samt hvordan du kan ta kontakt for å delta i prosjektet.

Formål

Formålet med forskningsprosjektet er å undersøke hvordan partnervold oppleves og håndteres av unge i voldelige parforhold. Nasjonale undersøkelser har vist at partnervold forekommer blant unge, og det er et behov for mer kunnskap om hvordan denne volden erfares og håndteres av de som blir utsatt for dette. I den anledning ønsker vi å intervju personer som har blitt påført vold av kjæresten sin, og gjennom dette kartlegge deres opplevelser av å være i slike parforhold.

Ansvarlig for forskningsprosjektet

Ansvarlig for forskningsprosjektet er NTNU, Institutt for psykologi ved førsteamanuensis Anne Iversen.

Deltakelse – hvorfor og hva innebærer det?

Deltakere i forskningsprosjektet er valgt ut for å undersøke unge i alderen 18-25 år sine erfaringer i voldelige parforhold. Derfor rekrutterer vi personer som har blitt påført vold av sin kjæreste, som vil bli intervjuet om sine erfaringer med en voldelig kjæreste og om hvordan disse erfaringene har blitt håndtert.

Intervjuet tar omlag en time.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i forskningsprosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke deg fra undersøkelsen uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om du gir oss vil anonymiseres og behandles fortrolig.

Personvern – oppbevaring og bruk av dine opplysninger

Dine personopplysninger vil kun benyttes til formålet som er beskrevet i dette informasjonsskrivet. Dine opplysninger vil bli behandlet konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Dette innebærer blant annet at dine personopplysninger utelukkende oppbevares på en kryptert minnepenn som vil være innlåst på Institutt for psykologi, NTNU. Etter at intervjuet er gjennomført, vil dine erfaringer anonymiseres i tråd med forskningsetiske standarder. Det er kun dette anonymiserte materialet som vil benyttes videre i forskning.

Dine opplysninger etter avsluttet forskningsprosjekt

Forskningsprosjektet er planlagt avsluttet 01.07.2021 og dine personidentifiserbare data vil da bli slettet. Det eneste som oppbevares etter prosjektavslutning er de anonymiserte intervjuutskriftene. Disse vil arkiveres for videre forskning på temaet, og vil fortsatt oppbevares innlåst på Institutt for psykologi, NTNU.

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg
- Å få slettet personopplysninger om deg
- Få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet)
- Å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. På oppdrag fra NTNU, Institutt for psykologi ved Anne Iversen har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette forskningsprosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

For mer informasjon og/eller deltakelse i prosjektet, ta kontakt med førsteamanuensis Anne Iversen:

Anne.Iversen@ntnu.no eller telefon 73597481.

